

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS

VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO INSTITUTAS

DOVILĖ EIDUKAITYTĖ

AGRARINĖS APLINKOSAUGOS PRIEMONIŲ
TAIKYMO VILKAVIŠKIO RAJONE EFEKTYVUMO
VERTINIMAS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas
doc. dr. Pranas Mierauskas

Vilnius, 2014

TURINYS

LENTELIŲ SĄRAŠAS.....	3
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS.....	4
PRIEDŲ SĄRAŠAS	5
SANTRUMPOS	6
ŽODYNAS.....	7
ĮVADAS.....	8
1. EUROPOS SĄJUNGOS BENDROSIOS ŽEMĖS ŪKIO POLITIKOS APŽVALGA.....	10
1.1. Bendrosios žemės ūkio politikos raida pasaulyje.....	10
1.2. Agrarinės žemės ūkio politikos formavimas Lietuvos regionuose	15
1.3. Lietuvos ir ES šalių agrarinės politikos skirtumai	22
2. AGRARINĖS APLINKOSAUGOS PRIEMONIŲ ĮGYVENDINIMO LIETUVOJE APŽVALGA .	24
2.1. Taikomų agrarinės aplinkosaugos priemonių apžvalga	24
2.2. Pagrindiniai agroaplinkosauginių priemonių principai	25
2.3. Agrarinės aplinkosaugos priemonių tipų charakteristika ir jų tikslai.....	26
2.4. Agrarinės aplinkosaugos paramos valdymas	28
2.5. Lietuvos Respublikos agrarinės aplinkosaugos priemonės programų įvertinimas	29
3. AGRARINĖS APLINKOSAUGOS PRIEMONIŲ TAIKYMO VILKAVIŠKIO RAJONE	
EFEKTYVUMO VERTINIMAS.....	37
3.1. Tyrimo metodika ir metodologija	37
3.2. Specialistų apklausos duomenų analizė	39
3.3. Taikomų agrarinės aplinkosaugos priemonių Vilkaviškio rajone Stiprybių, Silpnybių, Galimybių ir Grėsmių (SSGG) analizė	52
IŠVADOS.....	55
REKOMENDACIJOS IR PASIŪLYMAI	57
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	59
SANTRAUKA	62
SUMMARY	63
PRIEDAI	64

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Lietuvos regioninės politikos formavimo raida.

2 lentelė. Lietuvos regioninės politikos esminiai komponentai.

3 lentelė. Parama teikiama už nykstančias Lietuvos senąsias veisles.

4 lentelė. Parama teikiama už „ekologinį ūkininkavimą“.

5 lentelė. Parama teikiama už “Rizikos” vandens telkinių būklės gerinimą.

6 lentelė. Parama teikiama už kraštovaizdžio tvarkymą.

7 lentelė. Ekspertų, dalyvavusių interviu, aprašas.

8 lentelė. Respondentų nuomonė, kaip agroaplinkosauginės priemonės veikia aplinkos apsaugos politikos formavimą Lietuvoje.

9 lentelė Pateiktų paraiškų, pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programos priemones, palyginimas (agrarinė aplinkosauga) Vilkaviškio r. sav. (ha) ir visos Lietuvos mastu.

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Rizikos vandens telkinių, išskirtų dėl žemės ūkio taršos, baseinų žemėlapis

2 pav. Interviu dalyvavusių ekspertų įgytos specialybės (proc.)

PRIEDŲ SĄRAŠAS

1 priedas. Empyrinio (kokybinio) tyrimo klausimynas.

2 priedas. Tyrime dalyvavusių specialistų interviu.

SANTRUMPOS

1. BIS – Bendrosios išmokos schema.
2. BŽŪP – Bendroji žemės ūkio politika.
3. EEB – Europos ekonominė bendrija.
4. EK – Europos Komisija.
5. ES – Europos sąjunga.
6. GATT – Bendrasis susitarimas dėl muitų tarifų ir prekybos.
7. KPP – kaimo plėtros programa.
8. KPS sistema – Kompleksinė paramos susiejimo sistema.
9. MPŪV – mažiau palankios ūkininkauti vietovės.
10. NMA – Nacionalinė mokėjimo agentūra.
11. NUTS – Teritorinių statistinių vienetų nomenklatūra (angl. *Nomenclature of Territorial Units for Statistics*).
12. PNTI – papildoma nacionalinė tiesioginė išmoka.
13. PPO – pasaulinė prekybos organizacija.
14. VIPS – vienkartinė išmoka, už žemės ūkio naudmenų plotą.

ŽODYNAS

1. **Agrarinės aplinkosaugos politika**¹ – priemonių, saugančių ir gerinančių aplinką bei užtikrinančių aplinkai nežalingą žemės ūkio ir maisto produktų gamybą, visuma.
2. **Bendroji žemės ūkio politika (BŽŪP)**² – Europos Sąjungos žemės ūkio subsidijų, kurios sudaro apie 50 %-70 % visų Europos Sąjungos išlaidų teikimo sistema. Šių subsidijų pagalba garantuojamos minimalios kainos gamintojams, o tai tam tikra prasme užtikrina ES žemdirbių ūkių stabilumą, o tuo pačiu ir tam tikrą žemės ūkio produkcijos kokybę
3. **Kaimo plėtra**³ (angl. *rural development*) – kaimo vietovių gyventojų gyvenimo kokybės gerinimas, kaimo ūkinės ir socialinės struktūros, taip pat bendruomeninių ryšių tobulinimas, siekiant užtikrinti ekonominę ir socialinę sanglaudą, saugoti ir kurti darbo vietas kaimo vietovėse, saugoti ir puoselėti etninę kultūrą, kraštovaizdį bei gamtinę aplinką.
4. **Regioninė politika**⁴ – tai viešosios politikos dalis, kuria siekiama sumažinti socialinius ir ekonominius skirtumus tarp regionų. Galima išskirti Europos Sąjungos (toliau – ES) ir Lietuvos nacionalinę regioninę politiką.
5. **SSGG analizė**⁵ (angl. *SWOT analysis*) – analizė, apibendrinanti ir apjungianti išorinės aplinkos ir resursų analizės rezultatus, suklasifikuojant organizacijos strategiją apsprendžiančius faktorius į keturias grupes: stipriosios pusės, silpnosios pusės, galimybės ir grėsmės.

¹ Lietuvos Respublikos žemės ūkio ir kaimo plėtros įstatymas, 2002 m. birželio 25 d. Nr. IX-987
Vilnius

² http://eur-lex.europa.eu/lt/dossier/dossier_42.htm

³ (Čaplikas, 2003).

⁴ Lietuvos regioninės politikos tinklapis <http://www.nrp.vrm.lt/index.php?id=162> prieiga per internetą, <žiūrėta 2014-01-15>

⁵ Vasiliauskas A. Vilnius, 2000

IVADAS

Temos aktualumas ir naujumas. Kaip žinia, žemės ūkis yra vienas iš svarbiausių kiekvienos šalies ekonomikos sektorių ir viso pasaulio kaimo vietovių pajamų šaltinių. Ūkininkaujama 35 % Žemės rutulio sausumos ploto (11 % - tai ariama žemė, 24 % - ganyklos) ir šia veikla užsiima papildomai maždaug pusė dirbančių žmonių. Lietuva - ūkininkų kraštas - net 54 % Lietuvos teritorijos yra vykdoma žemės ūkio veikla. Taip pat, žemės ūkio veikla yra viena seniausių veiklos rūšių, kur aplinka yra pritaikoma žmonių gerovei.

Gana intensyvaus ūkininkavimo neigiamas poveikis aplinkai jau yra seniai pripažintas, o tradicinio ūkininkavimo poveikis, manoma, yra gana nežymus, o daugeliu atvejų biologinei įvairovei netgi palankus, nes per daugelį metų atskiros augalų ir gyvūnų rūšys prisitaikė prie įvairių žemės ūkio veiklų. Tais laikais, kuomet žmonės ūkininkaudavo tik tam, kad patenkintų savo ir nedidelio kiekio aplinkinių reikmes, žemės ūkio neigiama įtaka nebuvo tokia pastebima, tačiau augant žmonių skaičiui, taip pat augo maisto ir kiti žmonių poreikiai, dėl to žemės ūkis buvo intensyvinamas, o ypač - po antrojo pasaulinio karo.

Dažnai minima darnaus vystymosi sąvoka taip pat stipriai susijusi su žemės ūkiu ir jo poveikiu aplinkai. Visame pasaulyje kuriamos darnaus žemės ūkio vystymosi strategijos, padėsiančios sistemingai mažinti neigiamą žemės ūkio plėtojimo įtaką gamtai ir žmonėms, kad ateities kartos taip pat galėtų tenkinti savo poreikius, kaip mes tenkiname savuosius.

Kad išvengtume neigiamo žemės ūkio poveikio aplinkai, ar bent sumažintume neigiamą poveikį, yra įgyvendinamos įvairios programos ir naudojamos įvairios priemonės. Priemonės gali būti kompleksinės arba skirtos atskiriems aplinkos komponentams. Kaip žinoma, vienas iš svarbiausių aplinkos komponentų yra biologinė įvairovė, todėl jai išsaugoti yra taikomi tiek ūkinių veiklų reglamentavimai, tiek žemės naudotojų įtraukimas į savanoriškas agrarines aplinkosaugos bei įvairias gamtosaugos programas.

Sparčiai augant naujoms technologijoms bei modernėjant žemės ūkio technikai, taip pat naudojant daug mineralinių trąšų, pesticidų, žemės ūkio veiklos darė vis didesnę neigiamą poveikį biologinei įvairovei ir XX a. šeštajame – septintajame dešimtmečiuose gamtosaugininkai ir mokslininkai nustatė neigiamą poveikį daugeliui gyvūnų ir augalų rūšių, kurios egzistavo agrariniame kraštovaizdyje. Dėl to ir buvo imtasi įvairiausių aplinkosaugos programų, kurios remia mažiau intensyvias žemės ūkio veiklas, ypač gamtiniu požiūriu vertingose teritorijose.

Kaip pradžioje buvo minėta, Lietuva tradiciškai yra žemės ūkio šalis, todėl ir kaimo kraštovaizdis, ir kultūra yra ypač svarbūs formuojant nacionalinį bei kultūrinį savitumą. Į tai ir atsižvelgiama kuriant agrarinės aplinkosaugos politiką.

Darbo problema. Kaip jau žinoma Lietuvoje žinios apie agrarinę aplinkosaugą nėra pakankamai išvystytos: vieni ūkininkai gauna nepakankamai informacijos, vieniems nesiseka tinkamai užpildyti deklaracijas, o kitiems tiesiog nepavyksta laikytis prisiimtų įsipareigojimų, ko pasekoje taikomos sankcijos. Akivaizdu, kad visgi dėmesio agrarinei aplinkosaugai iki šiol skiriama ne tiek, kiek reikėjo, o žemdirbių iniciatyvumas dalyvauti Agrarinės aplinkosaugos programose priklauso nuo daugelio priežasčių, kurias labai svarbu žinoti. Taigi vertinant agroaplinkosauginių priemonių efektyvumą nustatyta, kad Vilkaviškio rajono ūkininkai dėl nepakankamo informuotumo nedalyvauja programose.

Darbo hipotetinis teiginys. Vilkaviškio rajone ūkininkai nenoriai naudojami agrarinės aplinkosaugos priemonėmis.

Darbo objektas. Agrarinės aplinkosaugos priemonės Vilkaviškio rajone.

Darbo tikslas. Išanalizuoti ir įvertinti agroaplinkosauginių priemonių taikymą Vilkaviškio rajone.

Darbo uždaviniai:

1. Apžvelgti Bendrąją žemės ūkio politiką ir taikomos agrarinės aplinkosaugos politikos įgyvendinimą Europos Sąjungoje.
2. Išnagrinėti agrarinės aplinkosaugos priemonių įgyvendinimą Lietuvoje.
3. Įvertinti agrarinės aplinkosaugos priemonių efektyvumą Vilkaviškio rajone.

Darbo metodika:

- mokslinės literatūros ir straipsnių analizė;
- empirinio (kokybinio) tyrimo atlikimas.
- turinio (*content*) analizė
- SSGG analizė

Darbo struktūra: Darbą sudaro trys skyriai. Pirmame skiriuje kalbama apie Bendrosios žemės ūkio politikos (BŽŪP) raidą pasaulyje, pateikiami Europos sąjungos ir Lietuvos agrarinės politikos skirtumai. Antrame skyriuje kalbama apie Agrarinės aplinkosaugos priemonių įgyvendinimą Lietuvoje, aptariamas agrarinės aplinkosaugos paramos valdymas. Trečias skyrius skirtas Agrarinės aplinkosaugos priemonių Vilkaviškio rajone efektyvumo vertinimui, taip pat trečiame skyriuje atlikta stiprybių, silpnybių, galimybių ir grėsmių (SSGG) analizė. Darbą sudaro 64 psl. (be priedų), 2 paveikslai, 9 lentelės, 2 priedai. Rašant darbą pasinaudota 39 skirtingais literatūros šaltiniais.

1. EUROPOS SAJUNGOS BENDROSIOJIS ŽEMĖS ŪKIO POLITIKOS APŽVALGA

Žemės ūkio politika - vienas iš svarbiausių agrosocialinių mokslų, nagrinėjančių ir vertinančių teorinius ir praktinius politinius veiksmus ir priemones žemės ūkio ir kaimo plėtros sektoriuje. Bendroji žemės ūkio politika (BŽŪP) yra Europos Sąjungos žemės ūkio paramos teikimo sistema, tai sudaro 50% – 70% visų Europos Sąjungos išlaidų. Kaip dabar deklaruojama, BŽŪP misija - padėti ūkininkams tiekti pakankamą kiekį maisto produktų, saugoti aplinką, didinti gyvūnų gerovę ir išlaikyti kaimo bendruomenių gyvybingumą.⁶ Teikiamos subsidijos garantuoja minimalias kainas gamintojams, užtikrina ES žemdirbių ūkių stabilumą ir žemės ūkio produkcijos kokybę. Bendrąja žemės ūkio politika (BŽŪP) yra siekiama, kad žmonės galėtų sėkmingiau modernizuoti ūkius, plėtoti kaimo turizmą ar kitas alternatyvias žemės ūkio veiklas, kurtų naujas darbo vietas kaime.⁷

1.1. Bendrosios žemės ūkio politikos raida pasaulyje

Steigiant Europos ekonominę bendriją buvo padėtas kertinis akmuo Europos žemės ūkio politikai, kurios tikslas buvo teikti maistą prieinamomis kainomis ir užtikrinti tinkamą pragyvenimą ūkininkams.

Vakarų valstybės, norėdamos išspręsti maisto tiekimo ir kitas problemas, susitelkė ir sukūrė Bendrąją žemės ūkio politiką. Romos sutartimi šešios šalys – Prancūzija, Italija, Belgija, Liuksemburgas, Nyderlandai ir Vokietijos Federacinė Respublika – pirmiausia įkūrė Europos ekonominę bendriją (EEB) ir pažadėjo, jog per karą patirto alkio ir bado Europa daugiau nebepatirs.⁸

Romos sutartis pradėjo galioti 1958 m. sausio 1 d. Kai įsigaliojo ši sutartis, tarp šalių narių buvo panaikinti prekybos apribojimai bei muitai. O tuomet tai buvo galima pavadinti nemenku laimėjimu. Romos arba Europos ekonominės bendrijos steigimo sutartyje buvo iškelti tokie penki žemės ūkio politikos tikslai:

- „– padidinti žemės ūkio gamybą;
- užtikrinti pakankamą žemdirbių gyvenimo lygį;
- stabilizuoti rinkas;
- užtikrinti žemės ūkio produktų tiekimą;

⁶ Europos Komisija, Žemės ūkis, Apie Europos Sąjungos politiką, 2013

⁷ N. Liepienė, Bendroji žemės ūkio politika, 2006

⁸ Europos Komisija, Bendroji žemės ūkio politika, Bendrajai žemės ūkio politikai 50 metų, 2012

– užtikrinti, kad tie produktai vartotoją pasiektų ne pernelyg didelėmis kainomis.“⁹

Iškėlus tokius tikslus tikėtasi, kad jie padės išspręsti daugumą žemės ūkio sektoriaus bei maisto nepritekliaus problemų ekonominiame ir socialiniame lygmenyse. Tikslų siekti trukdė tai, jog kiekviena Bendrijos šalis narė įgyvendino savas žemės ūkio politikas bei teikė skirtingą paramą ūkininkams. Taigi, BŽŪP galėjo būti sistemingai įgyvendinama tik tada, kai visose EEB narėse bus suvienodinti žemės ūkio politikos principai.

1962 metais po legendinio derybų maratono pagaliau susitarta dėl bendrosios žemės ūkio politikos principų ir konkrečių jos priemonių. Susitarimo metu priimti pagrindiniai bendrosios žemės ūkio politikos principai:

- vieninga žemės ūkio produktų rinka;
- Bendrijos gamintojų pirmenybė ir privilegijos;
- BŽŪP finansavimas bendromis lėšomis iš EB biudžeto.

Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto Žemės ūkio politikos skyriaus 2003 m. parengtame leidinyje teigiama, jog „priemonės, dėl kurių buvo susitarta 1962 metais, apėmė bendras daugumos Bendrijos valstybėse gaminamų žemės ūkio produktų kainas, padidintus muitus importuojamiems žemės ūkio produktams bei specialų Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondą. Komisijai buvo patikėta rūpintis naujuoju fondu, o valstybės narės savo žemės ūkio rinkų reguliavimą perdavė Bendrijai. Vėliau diskusijos tęsėsi tik dėl konkrečių žemės ūkio produktų, ypač grūdų, kainų.“

Kadangi didėjo perprodukcija, 1984 metų pieno produkcijos gamybos apribojimas kvotomis problemos neišsprendė - gamyba ir toliau didėjo kartu su Bendrijos biudžeto išlaidomis žemės ūkio politikai. 1984 metais jos sudarė 70 proc. Bendrijos biudžeto ir paskatino vėl svarstyti apie reformą, pertvarkysiančią bendrąją žemės ūkio politiką.

1987 metais Europos Komisijos siūlymu buvo išplėstas kvotų režimas ir kitai žemės ūkio produkcijai, nors prieš tai jis buvo taikytas tik pienui ir cukrui. Dar pradėta taikyti ir “žemės atidėjimo” (ang. *set-aside*) principą, kuriuo remiantis žemdirbiams turėjo būti skiriamos kompensacijos už nenaudojamą žemės ūkio tikslams žemę. Prie šitų priemonių, dar Komisija pasiūlė skatinti ir kaimo plėtrą, kuriant su žemės ūkio produkcijos gamyba nesusijusias darbo vietas, bet vystant ir kitas įvairias veiklas. 1988 metais Europos viršūnių taryba pritarė visiems siūlymams.¹⁰

Tačiau ir šios reformos nepakako. Vėlesnius pokyčius skatino tai, kad pokomunistinės Vidurio ir Rytų Europos šalys pasibaigus šaltajam karui taps ES narėmis bei GATT (Bendrasis susitarimas dėl muitų tarifų ir prekybos) Urugvajaus derybos dėl pasaulinės prekybos liberalizavimo.

⁹ Lietuvos Agrarinės Ekonomikos Institutas, Lietuvos ir kai kurių ES šalių ūkių veiklos rodiklių analizė, 2003, p. 29

¹⁰ Lietuvos Agrarinės Ekonomikos Institutas, Lietuvos ir kai kurių ES šalių ūkių veiklos rodiklių analizė, 2003

Anot autoriaus G. Kazėno, 1992 m. vadinama MacSchary reforma nustatė daug mažesnes grūdų kainas ir kompensacijų už tai išmokas. Intervencinės grūdų kainos vidutiniškai buvo sumažintos 30 %, numatyta apie 15 % sumažinti dirbamos žemės plotus. „Pieno rinkoje buvo palikta ta pati kvotų sistema – numatyta, kad per 2 metus ji bus sumažinta 2 %. Taip pat sumažinta 5% sviesto intervencinė kaina. Per 3 metus numatyta sumažinti 15 % jautienos intervencines kainas, o nuostolius ūkininkams kompensuoti tiesioginėmis išmokomis.“¹¹

Reforma buvo paremta ir viena naujove - agroaplinkosauginiais reikalavimais, nes pradėta proporcingai nuo nedarbos žemės ploto mokėti kompensacijas ūkininkams už nedarbą žemę. Priemonėmis buvo siekiama skatinti ekologinę žemdirbystę, biudžetas rėmė ir žemės apželdinimo miškais programas. Iš esmės, reforma buvo sėkminga ir įnešė naudos Europos žemės ūkiui, tačiau buvo galima numatyti, kad žemės ūkio gamyba pasaulyje ir toliau plėsis, o tai lems kainų sumažėjimą.¹² Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto pateikiamo ūkių veiklos rodiklių analizės leidinyje teigiama, kad „po reformos ES biudžeto išlaidos dėl bendrosios žemės ūkio politikos vis tiek ne sumažėjo, bet padidėjo, nes mažinant intervencines kainas žemdirbiams buvo mokamos gana didelės kompensacijos. Tačiau daugelio žemės ūkio produktų kainos priartėjo prie pasaulinių rinkos kainų, o tai buvo naudinga vartotojams.“ Profesorius V. Paulikas taip pat mini, kad su šia reforma pradėta taikyti ir ES aplinkosaugos politikos principus: priimtos nitratų, natūralių faunos ir floros buveinių išsaugojimo direktyvos, numatytas tinklas „Natura 2000“, pradėta skatinti ekologinę ir tausojamąją žemės ūkio veiklą.¹³

Svarbu dar ir tai, kad 1992 m. Rio de Žaneire įvyko Aplinkos ir plėtros konferencija („Žemės susitikimas“), kurios pagrindine tema buvo aplinkos ir ekonominio vystymosi ryšys. Rio deklaracijoje paskelbti 27 principai, kuriais vadovaujantis šalys narės bei atskiri kiekvienos jų piliečiai skatinami atsižvelgti į aplinkos išsaugojimą. Darbotvarkėje 21 rima atkreiptas dėmesys į žemės ūkio neigiamą poveikį aplinkai, tuo pačiu ir žmonėms. Darbotvarkėje minimas subalansuotas žemės naudojimo planavimas ir jo administravimo rėmimas, siūloma „plėtoti finansines skatinimo ir žemės naudojimo kontrolės priemones, taip pat žemės naudojimo planus, siekiant racionaliau ir ekologiškai saugiai naudoti ribotus žemės išteklius“.¹⁴

¹¹ G. Kazėnas, Europos Sąjungos Bendrosios žemės ūkio politikos reforma, Viešoji politika ir administravimas, ISSN 1648-2603, 2005

¹² Lietuvos Agrarinės Ekonomikos Institutas, Lietuvos ir kai kurių ES šalių ūkių veiklos rodiklių analizė, 2003

¹³ Paulikas V. Europos Sąjungos Bendroji žemės ūkio politika ir administravimas. Monografija. – Vilnius: LTU leidybos centras, 2002)

¹⁴ Rio Deklaracija: apie aplinką ir plėtrą, LR Aplinkos ministerija, 2001, p. 57

Reforma „Darbotvarkė 2000” – 1992 reformos papildymas. Pabaigus 1992 m. reformą, ES ateities plėtra į rytus ėmė gąsdinti, kadangi buvo galima numanyti, jog naujai priimtoms valstybėms narėms pradėjus taikyti BŽŪP, bus dar didesnis produkcijos perteklius, tuomet ir žemės ūkio išlaidos bus didžiulės. Dėl to 1994 m. PPO susitarimu buvo sugriežtintos BŽŪP valdymo priemonės ir apribotos pakaitinės žemės ūkio gamybos ir subsidijuojamo eksporto galimybės.

1997 m. Liuksemburge vykusio posėdžio metu Europos Vadovų Taryba nutarė, kad „Europos žemės ūkis turi būti daugiafunkcis, tvarus, konkurencingas ir pasiskirstęs visoje teritorijoje, ir nustatė strateginį reformos tikslą.“¹⁵. Dar po poros metų, 1999 m., Berlyne Europos Vadovų Taryba išskyrė šiuos svarbiausius reformos tikslus:

„vidaus kainas iš naujo suderinti su pasaulinėmis kainomis, jas iš dalies kompensuojant tiesiogine parama gamintojams;

valstybėms suteikti galimybę skiriant paramą savanoriškai taikyti aplinkos apsaugos reikalavimus (ekologinių reikalavimų laikymasis) ir sumažinti paramą, dalį jos lėšų skiriant kaimo plėtros priemonėms finansuoti (moduliuojamas);

pagal 1996 m. Korko konferencijos išvadas vykdant naująją kaimo plėtros politiką, nuo šiol vadinamą antruoju BŽŪP ramsčiu, stiprinti taikomas socialines bei struktūrines ir paramos priemones, ypač aktyvinti agrarinės aplinkosaugos veiklą;

stabilizuoti biudžetą griežtai laikantis 2000–2006 m. finansinės programos, kurią sudarė trys dalys: BŽŪP pirmajam ramsčiui (rinkų politika ir parama) per metus skirti vidutiniškai 40,5 mlrd. EUR; BŽŪP antrajam ramsčiui (naujoji kaimo plėtros politika) ir veterinarijos bei augalų apsaugos priemonėms finansuoti skirti 14 mlrd. EUR; pasirengimo narystei struktūrinės politikos priemonėms (ISPA) kasmet skirti 250 mln. EUR.“¹⁶

Galima daryti išvadą, jog nuo „Darbotvarkės 2000“ reformos BŽŪP įgavo naują formą – tai nebebuvo vien tik žemdirbiais besirūpinanti politika, tačiau tapo politika, daug dėmesio skiriančia aplinkosaugai, kaimo bendruomenėms ir vartotojams.

2003 m. reforma, vedusi link naujosios BŽŪP. Reformos šaknys – tai 2002 m. laikotarpio vidurio peržiūra, kuria buvo siekiama įvertinti naujosios reformos poveikį. Vėliau ši laikotarpio vidurio peržiūra tapo vienu pagrindinių veiksnių, sudariusių sąlygas vienai didžiausių BŽŪP reformų su keturiais pagrindiniais tikslais:

- Europos žemės ūkį plėtoti pasaulinėse rinkose;
- pasirengti Europos Sąjungos išsiplėtimui;

¹⁵ Europos parlamentas, Faktų apie Europos Sąjungą suvestinės, 2014, p. 2

¹⁶ Europos parlamentas, Faktų apie Europos Sąjungą suvestinės, 2014, p. 2

- labiau kreipti dėmesį į naujus visuomenės poreikius, kurie jau labiau nei iki tol buvo susiję su aplinkos apsauga ir produktų kokybe (visuomenei kėlė baimę iškilusios sveikatos apsaugos krizės: kempinligės bei snukio ir nagų ligų protrūkiai);
- BŽŪP stengtis labiau derinti su trečiųjų šalių poreikiais, kadangi 2001 m. prasidėjo Dohos derybos.

2003 m. Liuksemburge ES žemės ūkio ministrai padarė keletą pakeitimų BŽŪP, įtraukė naujų principų bei priemonių:

parama atsieta nuo pagaminto produkcijos kiekio tam, kad ūkininkai labiau kreiptų dėmesį į rinką mažindami produktų gamybą, kadangi gauna stabilesnes pajamas;

parama skiriama tik tuomet, kai ūkis laikosi ir atitinka visas normas visuomenės ir aplinkos gerovės srityse;

finansinės drausmės principo įsigaliojimas, kuris tapo ir oficialiu 2007 – 2013 m. finansinių programų, nustatęs didžiausias privalomas metines ribas ir kt. pakeitimai.¹⁷

Po įvykdytų reformų šiek tiek pavyko sustabdyti BŽŪP vis didėjančias išlaidas, tačiau jos ir toliau, net ir dabar sudaro didžiulę dalį ES biudžeto.¹⁸

Tik 2009 m., atliekant būklės patikrinimą, buvo įtvirtinta 2003 m. reforma. Taryba priėmė sprendimus, kuriuose persvarstė daugybę taikytų priemonių po 2003 m. reformos. Nauji tikslai buvo suformuluoti štai taip:

„padidinti visišką paramos atsiejamą. Atliekant būklės patikrinimą numatyta laipsniškai atsisakyti paskutinių su gamyba susietų išmokų, jas įtraukiant į bendrosios išmokos ūkiui schemą, išskyrus priemonę už karvę žindėnę ir priemonę už avį ir už ožką;

iš dalies perskirstyti pirmojo ramsčio lėšas, jas skiriant kaimo plėtrai arba svarbioms gamybos sritims ir (arba) regionams. Moduluojamos BŽŪP pirmojo ramsčio tiesioginės paramos dalis buvo padidinta siekiant stiprinti naujas antrojo BŽŪP ramsčio priemones. Be to, valstybės narės turi galimybę, remdamosi naujojo Reglamento (EB) Nr. 73/2009 68 straipsniu, paremti su konkrečiomis problemomis susiduriančius sektorius ir (arba) regionus ir (arba) propaguoti rizikos valdymo priemones;

persvarstyti rinkų reguliavimo priemones. Patikrinus būklę sušvelnintos valstybės intervencijos taisyklės ir pasiūlos kontrolės taisyklės, siekiant neriboti ūkininkų gebėjimo reaguoti į rinkos poreikius. Be to, atsižvelgiant į biokuro gamybos plėtrą panaikintas privalomasis žemės atidėjimas. Galiausiai patvirtinta, kad iki 2014–2015 m. bus panaikintos pieno kvotos.“¹⁹

¹⁷ Europos parlamentas, Faktų apie Europos Sąjungą suvestinės, 2014, p. 3

¹⁸ Trakelis D., Europos Sąjungos Bendrosios žemės ūkio politikos raidos perspektyvos ir Lietuvos interesai, ISSN 1392 – 1681, 2007, p. 91

¹⁹ Europos parlamentas, Faktų apie Europos Sąjungą suvestinės, 2014

Grįžtant prie pradinių Romos susitarimu iškeltų BŽŪP tikslų – jie buvo pasiekti gan greit ir efektyviai, ES greitai tapo nebe maisto produktų importuotoja, o eksportuotoja. Aiškiai pastebima tai, jog 30 metų pagrindinis Europos Bendrijos tikslas BŽŪP buvo užtikrinti pagamintos produkcijos supirkimą, vėliau reformomis pradėta taisyti susidariusią nepalankią situaciją – produkcijos perteklių ir iškreiptas rinkos sąlygas. Analizuojant BŽŪP reformų raidos etapus galima pastebėti tai, kad visų reformų įgyvendinime žemės ūkis skatinamas ir toleruojamas naudojant gamtą ir aplinką tausojančias priemones, kaip garantiją, kad žemės ūkio veikla būtų subalansuota ir prisidėtų prie kaimo plėtros uždavinių (pvz.: sudaryti sąlygas, kad būtų skatinama kurti darbo vietas kaime, mažinti regionų plėtros netolygumus, ypač skirti dėmesį toms kaimo vietovėms, kuriose ekstremaliai sumažėjo darbo vietų arba kurių teritorijos yra mažiau palankios ūkininkauti) sprendimo.

1.2. Agrarinės žemės ūkio politikos formavimas Lietuvos regionuose

Lietuvos Respublikos žemės ūkio ir kaimo plėtros įstatyme (toliau tekste – Įstatymas) (2002 m. birželio 25 d. Nr. IX-987) sąvoka *agrarinės aplinkosaugos politika* įvardijama kaip priemonių, saugančių ir gerinančių aplinką bei užtikrinančių aplinkai nežalingą žemės ūkio ir maisto produktų gamybą, visuma. Šiame įstatyme iškelti tokie *žemės ūkio ir kaimo plėtros politikos tikslai*: sukurti orientuotą į rinką, kooperuotą, efektyvų ir konkurencingą žemės ūkio sektorių; sąlygų sudarymas didinti žemės ūkio veiklos subjektų pajamas, užtikrinti kaimo vietovių gyventojų gyvenimo lygį individualioms socialinėms, ekonominėms ir kultūrinėms reikmėms tenkinti; tolygios ir įvairiapusės kaimo ūkinės plėtros ir socialinės ekonominės sanglaudos kaimo vietovėse, sudarant sąlygas gerinti kaimo vietovių gyventojų gyvenimo kokybę; užtikrinti, kad į rinką būtų teikiami saugūs ir geros kokybės bei plataus asortimento žemės ūkio ir maisto produktai; plėtoti eksportą; užtikrinti kuo didesnę apsirūpinimą savos gamybos žemės ūkio ir maisto produktais; plėtoti šalies subalansuotą maisto ūkį, kurio svarbiausia integruota dalis yra žemės ūkis; tausoti aplinką taikant agrarinės aplinkosaugos bei miškininkystės priemones ir skatinant subalansuotą atsinaujinančių išteklių naudojimą.²⁰

Viena svarbiausių agrarinės žemės ūkio politikos dalių Lietuvoje – kaimo plėtra. Integruota kaimo plėtra ir svarbiausi jos principai pirmiausia paminėti 1995 m. Kaimo vietovių chartijoje ir 1996 m. Airijos Cork`o konferencijoje.

²⁰ Lietuvos Respublikos žemės ūkio ir kaimo plėtros įstatymas (2002 m. birželio 25 d. Nr. IX-987)

Chartijoje teigiama, jog kaimas turi būti saugus ir patrauklus gyventi, kur būtų išplėta infrastruktūra, sveika aplinka, gražus kraštovaizdis, galimybė sėkmingai veikti miškininkystės, žuvininkystės, žemės ūkio sektoriuose. Šiems tikslams pasiekti didelę įtaką turi paramos fondai. Kaimo regionai turėtų būti plėtojami gana tolygiai, derinant socialinę ir ekonominę politikas.

Taigi kaimo plėtra apima ekonominę, ekologinę bei socialinę aplinkas, kurios turi tarnauti žmogui. Kaimo plėtra apima kur kas daugiau elementų, nei žemės ūkis, ES kaimas turi būti plėtojamas formuojant bendruomenes, jų laisvalaikį bei užimtumą, jų socialinę apsaugą, turi remtis aplinkosauga.²¹

Nacionalinė žemės ūkio politika yra glaudžiai susijusi su regionine politika, skirta tam, jog išskaidžius šalies teritoriją į regionus, kuriuose vyrauja skirtingi socialiniai ir ekonominiai veiksniai, būtų galima šiems regionams taikyti ir skirtingas politikos įgyvendinimo priemones (pvz. Vilniaus regionas yra kur kas turtingesnis už Lietuvos rytų regioną). Taigi, regioninės politikos tikslas yra siekti, kad visoje šalies teritorijoje gyvenantys piliečiai turėtų tokias pat socialines bei ekonomines sąlygas. ES mastu regioninė politika vadinama dar ir Sanglaudos ar Struktūrine.

Europos Komisijos Nuomonėje apie Lietuvos paraišką narystei ES teigiama, jog iki 2000 m. Lietuvoje regioninė politika praktiškai neegzistavo, kadangi Europos Komisijai pateikus klausimyną prieš rengiant „Darbotvarkę 2000“ paaiškėjo, kad niekas Lietuvoje negali užpildyti klausimyno dalies apie regioninės politikos taikymą Lietuvoje. Tada ir buvo pirmą kartą iškeltas regioninės politikos klausimas.²² Iki tol Lietuva tik taikydavo regioninės politikos programas, tačiau neturėjo vientisos konkrečios regionų plėtros politikos.

Profesorius P. Kavaliauskas išskiria 5 Lietuvos regioninės politikos formavimo mokslinio pagrindimo etapus:

²¹ Lietuvos Agrarinės Ekonomikos Institutas, Lietuvos žemės ūkio integracijos į Europos Sąjungą aktualijos, 2002

²² D. Burneika, Regioninė politika, Mokomoji knyga, 2013

1 lentelė. Lietuvos regioninės politikos formavimo raida.

Mokslinio pagrindimo etapai	Laikmetis	Skiriamieji bruožai
Ekonominio rajonavimo	6-ojo dešimtmečio antroji pusė – 7-ojo dešimtmečio pradžia	4-ių specializuotų ekonominių rajonų teorija
Vieningos apgyvendinimo sistemos	7-ojo dešimtmečio pradžia – 8-ojo dešimtmečio pirmoji pusė	10 aptarnavimo regionų
Grupinių apgyvendinimo sistemų	8-ojo dešimtmečio antroji pusė – 9-ojo dešimtmečio pabaiga	5–6 aglomeruotos urbanistinės sistemos
Administracinio teritorinio skirstymo	10-ojo dešimtmečio pirmoji pusė	10-ies regionų – apskričių suformavimas
Regioninės politikos	10-ojo dešimtmečio antroji pusė	Regioninės politikos formavimas ES kontekste; Numatoma apskričių reforma.

Cit. pagal D. Burneikos, Regioninė politika, Mokojoji knyga, 2013

Taigi, kaip matome iš pateiktos lentelės, Lietuvoje regioninės politikos užuomazgos pastebimos jau seniai iki įstojimo į ES, tačiau šios programos buvo skirtos atskiroms sritims, o ne vieningai, kaip nacionalinė politika, taikomos.

Lietuvos mokslinėje literatūroje *regioninė politika* apibrėžiama labai įvairiai. Vaitekūnas (2001) teigia, kad *regioninė politika* sutelkia savyje visą šalies vystymo planavimą, išskiria planavimo prioritetų nustatymą skirtingose šalies teritorijose, skatina šių teritorijų integraciją į bendrąją šalies bei tarptautinę sistemą, taip užtikrinant šalies teritorijų konkurencingumą, tiek vidaus, tiek užsienio rinkose. Bagdzevičienė (2005) *regioninę politiką* įvardina kaip priemonių visumą, kurios gali skatinti plėtrą šalies regionuose bei galinčių užtikrinti vienodą ekonominį ir pragyvenimo lygį visiems to regiono gyventojams.

Regioninė politika taip pat gali būti įvardijama kaip veiklos sfera, kuri gali valdyti regionų politinius, ekonominius, socialinius ir ekologinius vystymosi procesus, o tai pat pateikti tarpusavio ryšius tarp regionų ir šalies bei tarp pačių regionų.²³

Regioninės politikos samprata išskiria du strateginius tikslus:

- teritoriškai diferencijuoti socialinius, ekonominius, ekologinius vystymosi procesus bei įgyvendinti šalies teritorijų tvarkymo būtinumą, siekiant visapusiškai išnaudoti regionų ypatumus ir jų savastį;

²³ Simanavičienė, Kilijonienė, 2004. p. 131 – 132.

- sumažinti gyvenimo kokybės regionuose trūkumus bei socialinius, ekonominius regionų skirtumus²⁴

Daugumoje Europos Sąjungos šalių, Vyriausybės dažniausiai vykdo individualią regioninę politiką. Šios valstybės dažniausiai analizuoja taikomas regioninės politikos priemones, įvertina jų efektyvumą ir naudingumą, skatinant bei įgyvendinant plėtros procesus skirtingose šalių regionuose.²⁵

Visoje ES teritorijoje taikoma unifikuota teritorijos skirstymo į regionus sistema – NUTS (angl. *Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques* – Statistiniai teritoriniai vienetai). Taigi, Lietuvoje taikomos regioninės politikos pagrindas yra išskirstyti šalies teritoriją regionais ir taip tiksliau pavaizduoti šalies regioninę sąrangą.

ES regionai pagal NUTS ir Lietuvos pozicija NUTS lygmenyje:

„NUTS 1 lygis – stambūs regionai, dažnai apimantys visą šalies teritoriją (mažesnė valstybė ES regioninės politikos kontekste gali būti traktuojama tiesiog kaip vienas regionas).

NUTS 2 lygis – žemesnio lygio regioninės struktūros, sujungiančios kelias ar keliolika trečiojo lygio struktūrinių vienetų. Tai santykinai dideli regionai. Vakarų valstybėse šio lygio regionai dažnai vadinami provincijomis. Lietuvoje kol kas šio lygio regionai neišskirti, nors jau buvo bandymų tai padaryti.

NUTS 3 lygis – paprastai tai tarpinis lygmuo tarp regiono ir savivaldos. Lietuvoje juos atstovauja 10 apskričių.

LAU 1 lygis – dažniausiai tai savivaldos vienetai. Lietuvos savivaldybės.

LAU 2 lygis – žemesnis savivaldos vienetas, smulkesni administraciniai teritoriniai vienetai. Lietuvoje – tai dabartinės seniūnijos.²⁶

Pasak Donato Burneikos, ES regioninėje politikoje visa Lietuva yra apibūdinama kaip NUTS 2 ir NUTS 1 lygio regionas, o tarpiniai teritoriniai dariniai tarp savivaldybių ir nacionalinio lygmens (apskritys) – tai NUTS 3 lygio vienetai.

Analizuojant regionų netolygumus bei ekonominius ir socialinius skirtumus, galima sakyti, kad ne tik Lietuvoje bet ir kitose pasaulio valstybėse egzistuoja tokie regionai, kurie pasižymi teritoriniais, ekonominiais ir socialiniais skirtumais. Daugelyje regionų socialiniai ir ekonominiai skirtumai būna labai dideli, tokiais atvejais pagrindinių valdžios institucijų užduotis tampa efektyvios regioninės politikos taikymas, kuri suteiktų galimybę mažinti socialinius ir ekonominius skirtumus tarp šalies regionų, tuo pačiu užtikrinant Lietuvos regionų infrastruktūros plėtros formavimąsi²⁷

²⁴ Lietuvos Respublikos Bendrasis planas, 2004

²⁵ Maniokas, 1999. p. 226.

²⁶ D. Burneika, Regioninė politika, Mokomoji knyga, 2013

²⁷ R. Bagdzevičienė, 2000. p. 49-50

Kadangi Lietuvos regioninė politika, galima teigti, susiformavo tik dėl pasiruošimo narystei ES ir pradėta taikyti Lietuvoje ne dėl vidinio poreikio, o dėl siekio gauti ES paramą, ji ir buvo smarkiai įtakota ES. Lietuvos regioninė politika susideda iš jos kūrimo ir įgyvendinimo. Pagrindinis politikos siekis – mažinti tarp Lietuvos regionų vyraujančius ekonominės plėtros skirtumus ir, svarbiausia, siekti įgyvendinti ES nustatytus regioninės politikos principus, susijusius su tinkamu pasirengimu Europos Sąjungos struktūrinių fondų teikiamos paramos administravimui.²⁸

2 lentelėje pateikiami Lietuvos regioninės politikos komponentai:

2 lentelė. Lietuvos regioninės politikos esminiai komponentai

POLITIKOS PRIEMONĖS	
Teisinės (reguliacinės)	<ul style="list-style-type: none"> • 2000-07-20 priimtas „Lietuvos regioninės plėtros įstatymas“. • 2001-05-16 priimtas LR Vyriausybės nutarimas „Dėl Europos nacionalinių sąskaitų diegimo“, kuriame nutarta kurti ir tvarkyti nacionalinių ir regioninių sąskaitų sistemą, taip pat įteisintas NUTS klasifikacijos taikymas. • 2008-05-17 pasirašytas „Koalicijos susitarimas dėl apskričių reformos“, kuriuo sukurti būsimos Lietuvos regionų valdymo struktūros pagrindai: sukuriant po 2013 m. regionus, atitinkančius ES NUTS 2 reikalavimus, kuriais remiantis nuo 2014 m. būtų planuojama ir administruojama ES struktūrinė parama. • 2010 m. baigta reforma, panaikinusi apskričių viršinių administracijas. Šis panaikinimas – pradinis reformos etapas prieš sukuriant 4–5 NUTS 2 regionus Lietuvoje
Institucinės (struktūrinės)	<ul style="list-style-type: none"> • Lietuvos Respublikos Vyriausybė; • Vidaus reikalų ministerija; • Nacionalinė regioninės plėtros taryba; • Regionų plėtros tarybos; • Regioninės plėtros departamentas prie LR Vidaus reikalų ministerijos; • ministerijos ir kitos institucijos; • savivaldybės, ekonominiai ir socialiniai partneriai.
Finansinė (biudžetinės)	<p>Politikos įgyvendinimas per vieną ministeriją ar specialias nacionalines institucijas. Lietuvos atveju – tai Vidaus reikalų ministerija.</p>

Sudaryta autorės pagal Mindaugas Puidokas, Ingrida Daukaitė. Lietuvos regioninės politikos tobulinimo kryptys.

²⁸ M. Puidokas, I. Daukaitė, Lietuvos regioninės politikos kryptys Europos Sąjungos regioninės politikos kontekste, Viešoji politika ir administravimas, ISSN 1648 – 2603, 2013, p. 69

Lietuvoje regioninė politika įgyvendinama laikantis subsidiarumo ir koncentravimo principų. Remiantis koncentravimo principu, Lietuvoje išskirtas tikslinis sektorius – kaimo plėtra.

Lietuvoje, palyginus su kitomis Europos Sąjungos šalimis, kol kas dar nėra vykdoma tikslingų regionų plėtros programų, taip pat nėra pateiktos jų valdymo metodikos bei rekomendacijos, kaip diegti regionų valdymą. *Silpnoji Lietuvos regionų vieta* - tai kompleksinė regionų socialinių ir ekonominių rodiklių analizė ir jų vertinimas. Tačiau efektyviam regioninės plėtros vykdymui kompleksinė rodiklių analizė nėra efektyvi ir išsami, tokia analizė tiksliai neparodo, su kokiais sunkumais susiduria regionai, kokie veiksniai lemia rodiklių didėjimą ar mažėjimą. Šiais veiksniais dažniausiai gali būti nepakankamai išvystyti šalies regionų transporto ryšiai, nepakankamai gerai išplėtoti miesto ir kaimo viešoji infrastruktūra, neišnaudotas regionų plėtros potencialas – gamtiniai išteklių, kurie dažniausiai nulemia regionų konkurencingumą. Gana maži ir socialinę atskirtį turintys šalies regionai nėra patrauklūs, o jų infrastruktūros plėtrai dažniausiai skiriama per mažai lėšų. Tokių regionų gyventojams nesudaromos arba sudaromos per prastos sąlygos save realizuoti regionų plėtros veikloje.

Lietuvos regionų ūkininkavimo sąlygos, kaip ir kitų ES šalių, nėra vienodos. Jos priklauso nuo žemės derlingumo, klimato ypatumų, žemės ūkio produkcijos paklausos, todėl BŽŪP efektyvumas dažnai sumažėja.²⁹

Lietuvoje taip pat galima išskirti ir nemažai regionų, pasižyminčių agrarinėmis ekosistemomis, kuriems reikia taikyti agrarinės aplinkosaugos priemones.

Lietuvos Vyriausybės (2001 m. spalio 30 d. Nr. 1274) buvo patvirtintas nutarimas „Dėl Lietuvos ūkio ekonomikos plėtros iki 2015 m. ilgalaikės strategijos dalies patvirtinimo“, patvirtinta strategija yra regionų ekonomikos plėtros strategijos sudėtinė dalis. Šio patvirtinto *nutarimo paskirtis* – subalansuoti Lietuvos ūkio plėtrą regioniniu aspektu, taip siekiant visų šalies regionų ekonominės ir socialinės sanglaudos ir netolygumų tarp regionų galimybių mažinimo.

Lietuvos kaimo plėtros 2014 – 2020 metų programoje pateikta Lietuvos kaimo SSGG analizė ir identifikuoti poreikiai, kuriuos bus siekiama įgyvendinti 2014 -2020 m.:

- „1. Stiprinti žemės ūkio konkurencingumą, ypatingai gyvulininkystės ir vaisių bei daržovių sektoriuose;
2. Pagerinti vidutinių ir smulkių ūkių galimybes investuoti ir skatinti jų kooperaciją;
3. Skatinti gamtai draugišką ūkininkavimą ir gamtosauginių inovacijų diegimą;
4. Skatinti gyvulių augintojus diegti ūkininkavimo metodus, mažinančius poveikį aplinkai ir klimato kaitai;
5. Racionalizuoti žemėnaudą, atnaujinant melioracijos sistemas bei vykdant žemės konsolidaciją;

²⁹ Jurkėnaitė, Volkov ir kt., 2011. p. 17

6. Skatinti didesnės pridėtinės vertės žemės ūkio ir maisto produktų gamybą;
7. Skatinti jaunųjų ūkininkų įsikūrimą;
8. Sudaryti palankias sąlygas jaunimui įsikurti, kurti verslą ir skatinti užimtumą kaimo vietovėse;
9. Mažinti skurdo riziką kaimo vietovėse, didinant užimtumo galimybes;
10. Remti darbo vietų išlaikymą ir naujų darbo vietų, ypač reikalaujančių kvalifikuotos darbo jėgos, kūrimą kaimo vietovėse;
11. Skatinti vietinės maisto produktų rinkos vystymąsi, stiprinant tiesioginius ryšius tarp vartotojų ir gamintojų, skatinant organizacinių inovacijų ir modernių technologijų kūrimą ir diegimą;
12. Sudaryti sąlygas gamintojams, konsultantams ir mokslininkams bendradarbiauti keičiantis žiniomis, informacija ir gerąja praktika, kuriant ir diegiant inovacijas;
13. Skatinti mokslo žinių, kurios padėtų kaimui ir žemės bei miškų ūkiui spręsti technologinius, klimato kaitos, aplinkosaugos ir socialinius iššūkius, kūrimą ir sklaidą;
14. Skatinti biomasės, ypač atliekinės, panaudojimą energijos gamybai;
15. Remti vandens tiekimo ir nuotekų šalinimo sistemų kūrimą ir tvarkymą;
16. Panaudoti turistiniu ir rekreaciniu požiūriu vertingas teritorijas, gamtos ir istorijos paminklus, kultūros paveldo objektus turizmo kaime, tautinio paveldo plėtrai ir sveikos gyvensenos skatinimui, didinti miškų rekreacinį potencialą;
17. Remti natūralius anglies dvideginio kiekio mažinimo būdus, ypač miškų želdinimą apleistose ir ne žemės ūkio paskirties žemėse, pažeistų miškų atkūrimą;
18. Sudaryti galimybes nevyriausybinių organizacijų ir asociacijų projektų įgyvendinimo patirtį paversti veikla, skatinančia verslumą ir užimtumą kaime bei užtikrinti vietinės iniciatyvos tęstinumą;
19. Skatinti ekonomines, socialines ir kultūrinės veiklas sutvarkytuose pastatuose, užtikrinant paslaugų teikimą ir prieinamumą vietos gyventojams;
20. Sudaryti sąlygas rizikai, kylančiai dėl nepalankių klimato sąlygų, gyvūnų ar augalų ligų, kenkėjų antpuolių, valdyti;
21. Atsižvelgiant į poreikį, vykdyti ūkio subjektų kaimo vietovėse mokymą, kompetencijų ir įgūdžių įgijimo veiklas, gerosios patirties sklaidą ir konsultavimą, teikti kitą metodinę pagalbą, taikyti naujas mokymosi formas;
22. Suteikti plačiajuosčio interneto prieigą visoms šalies kaimo vietovėms ir išplėtoti viešųjų elektroninių paslaugų teikimą.³⁰

Analizuojant pasirinktus finansuoti kaimo plėtros poreikius pastebima, jog didžiausias dėmesys skiriamas visgi aplinkosaugai, kaimo vystymui ir rinkos konkurencingumo skatinimui.

³⁰ Lietuvos Agrarinės Ekonomikos Institutas, Lietuvos kaimo plėtros 2014 – 2020 metų programa, 2014

Lietuvoje derinama žemės ūkio politika su regionine, kad būtų galima įgyvendinti kaimo plėtros pagrindinius siekius. Apskritys ir savivaldybės turi dėti daug pastangų, rengti atskirus kaimo plėtros planus ir priemones, jiems įgyvendinti, kad galėtų įsisavinti ES teikiamą paramą. Žemės ūkio politika, regioninė politika ir kaimo plėtra yra neatsiejamos viena nuo kitos.

1. 3. Lietuvos ir ES šalių agrarinės politikos skirtumai

Agrarinės aplinkosaugos priemonių taikymas tiek Lietuvos Respublikoje, tiek Europos Sąjungos šalyse (pvz., Suomija, Graikija, Didžioji Britanija) yra panašus, bet kartu ir turi tam tikrų skirtumų. Esančius skirtumus tarp šalių sąlygoja nevienodos pradinės sąlygos (sisteminių deformacijų laipsnis, charakterizuojamas socialistinio valdymo trukme ir su tuo susijusių pokyčių gilumu), reformavimo politika, ekonomikos išvystymo laipsnis (naudojamos technologijos žemės ūkyje, gamybos priemonės ir pan.), prekybos proporcijos priverstinė integracija su kitomis socialistinėmis šalimis.³¹

Agrarinės aplinkosaugos priemonių taikymo rezultatyvumas aukščiau paminėtose šalyse dažniausiai buvo įtakojamas to, ar šalies ekonomika yra labiau industrinė, ar agrarinė.

Agrarinėse šalyse neretai bendrąjį vidaus produktą didžiaja dalimi sudaro žemės ūkis, didelę dalį bendro gyventojų skaičiaus sudaro kaimo vietovių gyventojai, žemės ūkio gamyboje taikomos žemos technologijos. Be to, šalyse, turinčiose agrarinę ekonomiką, žemės ūkio lėšos dažnai perkeliama besivystančios pramonės plėtrai.

Praktiškai visose šalyse politikai turėjo ir turi iki dabar pasirinkimą, koku greičiu judėti pirmyn, ypač žiūrint iš tos pusės, kad pradinės sąlygos jokiais būdais negali įtakoti būsimų politinių klaidų.

Aplinkosaugininkai kartu su ekologais visoje Europoje laikosi vieningos nuomonės, kad biologinė įvairovė pasaulyje masiškai nyksta dėl ūkinės veiklos. Tačiau ne visos biologinės įvairovės formos Europoje pakankamai iširtos. Trūksta specialistų, lėšų, o neretai ir lėšas tyrimams skirstančių politikų valios. Kaip ekologijoje įprasta, biologinės įvairovės tyrimuose stengiamasi taikyti dedukcijos principą, pvz., pasirenkama tirti tik reprezentatyvius, parankiausias biologinės įvairovės komponentus. Tuo tarpu formuojant tyrimų išvadas, stengiamasi taikyti indukcijos principą, t. y. stengiamasi išvadas daryti apie visą biologinę įvairovę. Pripažinta ir tai, jog nebūtina drausti žemės ūkio veiklos, kad išsaugotume agrarinio kraštovaizdžio biologinę įvairovę ateities kartoms, pakanka plėsti senąjį tradicinį ūkį.

³¹ Yliskyla – Peuralahti, J. 2003. Biodiversity – a new spatial challenge for Finnish Agri-environmental policies? *Journal of Rural Studies* 19: 215-231

Lietuvoje žemės ūkio kraštovaizdis su natūralių elementų (giraičių, vandens telkinių) tarpais bei miškais sudaro didžiąją teritorijos dalį. Todėl tikimasi, kad žemės ir miškų savininkai bei naudotojai, vykdydami ūkinę veiklą, atsižvelgs į svarbiausius biologinės įvairovės poreikius. Taikydami ekstensyvias ūkininkavimo technologijas, jie saugotų ir pačią biologinę įvairovę, ir jos buveines, t.y. šaliai būdingą agrarinį ir miškingą kraštovaizdžius. Šiam tikslui Žemės ūkio ir Aplinkos ministerijos yra numačiusios žemės ir miškų ūkio veiklos apribojimų kompleksą, kuris, tikimasi, gerins retų ir nykstančių gyvūnų ar augalų, natūralių ir pusiau natūralių buveinių apsaugos būklę, tačiau, akivaizdu, mažins žemės bei miško savininkų gaunamas pajamas arba reikalaus didesnių veiklos išlaidų. Su aplinkosauga susijusi žemės ūkio veikla tradiciškai remiama ES fondų. Nuo 2011 metų aplinkosauginė veikla pradėta remti ir miškų ūkyje.³²

Priemonės, skirtas išsaugoti žemės ir miškų ūkio veiklos įtakojamas biologinės įvairovės rūšis, turėtų tuo pat metu taikyti dauguma ūkininkų ir miškininkų, tada ir poveikis jų būtų geriausias. Tačiau dažnai ūkininkai yra prastai informuojami, todėl turi patys domėtis, kam ir kada skiriama parama, prisidėsianti prie kraštovaizdžio tvarkymo ir agrarinės aplinkosaugos.

³² Agrarinė aplinkosauga: kas tai? 2008

//<http://www.manoukis.lt/euroukis/index.php?s=72&m=1&t=1>; Prisijungimo laikas: 2013.11.12

2. AGRARINĖS APLINKOSAUGOS PRIEMONIŲ ĮGYVENDINIMO LIETUVOJE APŽVALGA

2.1. Taikomų agrarinės aplinkosaugos priemonių apžvalga

Kalbant apie agroaplinkosaugines priemones, pirmiausiai reikėtų išsiaiškinti, ką reiškia pati agrarinė aplinkosauga. Apskritai, agroaplinkosaugos sąvoka Lietuvoje pradėta vartoti ne taip ir seniai. Taigi, agrarinė aplinkosauga – tai agrarinės aplinkos (agrariųjų ekosistemų) apsauga (nebūtinai tik valstybės finansiškai remiama ir nebūtinai vien tik susijusi su Lietuvos kaimo plėtros programomis) nuo bet kokio neigiamo poveikio ar pasekmių, atsirandančių įgyvendinant su žemės ūkiu ar agrarinėmis teritorijomis susijusius planus ir programas, vykdamas žemės ūkio veiklą, ar naudojant bei prižiūrint (tvarkant) su agrarinėmis ekosistemomis susijusius gamtos išteklius. Bendrąja prasme, agrarinė aplinkosauga siekiama išsaugoti ir optimizuoti agrarines ekosistemas.³³

Kaip jau ir buvo minėta, šiuo metu agrarinė aplinkosauga yra BŽŪP dalis, ir manoma, kad ateityje ji užims vis didesnę ir svarbesnę vietą. Yra netgi tokių vyraujančių nuomonių, kad agrarinė aplinkosauga apskritai dominuos žemės ūkio politikoje.

Lietuva nuo senų laikų yra žemės ūkio šalis, taigi ir kaimo vietovių kraštovaizdis bei pati kultūra yra ypač svarbūs, formuojant nacionalinį ir kultūrinį savitumą.

Nuo 1992 m. Europos Sąjungos šalyse yra taikomos daugmaž vienodos agroaplinkosauginės priemonės, tačiau atskirose ES valstybėse pasitaiko tam tikrų skirtumų, nes rengiant nacionalines Kaimo plėtros programas šalių narių vyriausybės gali nustatyti kai kurioms priemonėms didesnius prioritetus, o kai kurių priemonių visiškai atsisakyti ir netaikyti.

Lietuvoje agrarinės aplinkosaugos programas įgyvendina Nacionalinė mokėjimo agentūra (NMA) prie Žemės ūkio ministerijos.

Lietuvos kaimo plėtros 2004–2006 m. plane buvo remiama priemonė kuri taip ir vadinosi „Agrarinė aplinkosauga“. Ši priemonė apėmė keturias programas:

- Paviršinio vandens telkinio pakrantės apsaugos juostos,
- Kraštovaizdžio tvarkymo,
- Ekologinio žemės ūkio
- Retų gyvulių veislių.

³³ Kurlavičius, 2010.

Žemės ūkio subjektams, kurie pasirinko šias programas, buvo mokamos kompensacinės išmokos. O dar didesnis dėmesys agrarinei aplinkosaugai buvo skiriamas 2007–2013 m. Lietuvos kaimo plėtros programoje. Įsigaliojo šios programos II krypties „Aplinkos ir kraštovaizdžio gerinimas“ priemonė „Agrarinės aplinkosaugos išmokos“. Ši priemonė apima tokias programas:

- Kraštovaizdžio tvarkymo,
- Ekologinio ūkininkavimo,
- Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimo,
- „Rizikos“ vandens telkinių išsaugojimo.³⁴

Agrarinės aplinkosauginės priemonės nėra privalomos, jos labiau yra savanoriškos ir taikomos pasirenkant vieną ar keletą priemonių. ES šalyse šios agroaplinkosauginės priemonės yra laikomos kaip gana perspektyvios gamtotvarkos priemonės. Kiekvienas ūkininkas asmeniškai pasirenka, kurią Agrarinės aplinkosaugos priemonę jam vykdyti labiausiai apsimoka. Vieni ūkininkai programas vykdo dėl finansinių priežasčių, kiti, kad tausotų gamtą ar pan.

Lietuvoje yra išleista gana nemažai leidinių, susijusių su agrarine aplinkosauga, kuriuose yra apžvelgiami pagrindiniai Agrarinės aplinkosaugos aspektai, rašoma apie tai, kokios programos priklauso Agrarinės aplinkosaugos priemonėms, kokios yra mokamos išmokos už tam tikrą vykdomą programą ir t. t.

2.2. Pagrindiniai agroaplinkosauginių priemonių principai

Toliau kalbant apie agrarinės aplinkosaugos priemones ir jų rengimo principus reikėtų paminėti, kad agrarinės aplinkosaugos priemonės yra rengiamos prisilaikant šių pagrindinių principų:

1. Agrarinės aplinkosaugos priemonės - tai savanoriškas ūkininkų pasirinkimas. Ūkininkas pasirašo įsipareigojimą, kad vykdys vieną ar net kelias priemones, kurios turės teigiamą įtaką aplinkai. Galima teigti, kad tokios laisvanoriško pasirinkimo sąlygos garantuoja, kad ūkininkai niekieno neverčiami gali prisidėti prie aplinkos gerinimo ir tausojimo.

2. Agrarinė aplinkosauga - tai tokia politika, kuri pritaikyta kiekvienam regionui. Priemonės atitinka tiek skirtingas agrarines, tiek gamtines sąlygas, ir visa tai leidžia plačiai taikyti priemones tiek valstybės, tiek visos ES ribose. Skirtingose Europos Sąjungos valstybėse taikomos tokios agrarinės aplinkosaugos priemonės, kurios geriausiai padėtų išspręsti esančias aplinkos apsaugos problemas.

³⁴ Programos LEADER ir žemdirbių mokymo metodikos centras, Agrarinės aplinkosaugos priemonės pagal 2007 – 2013 m. kaimo plėtros planą, 2008

3. Priemonių įgyvendinimo efektyvumas galimas tik sukūrus tinkamą ir ilgalaikę vertinimo ir monitoringo sistemą. Būtina atkreipti dėmesį ir į skirtingas gamtines sąlygas bei numatyti teigiamus aplinkos pokyčius.

4. Priemonės turėtų būti pagrįstos ekonomiškai, t. y. išmokos turėtų būti pakankamo dydžio, kad ūkių subjektai noriai sutiktų prisiimti tokius įsipareigojimus 5 metams.

5. Agroaplinkosauginių priemonių reikalavimai turėtų būti didesni ir griežtesni, nei privalomi geros ūkininkavimo praktikos reikalavimai.

6. ES valstybės narės pačios numato agrarinės aplinkosaugos schemų įgyvendinimo mechanizmą. Ar bus efektyvus agroaplinkosauginių schemų įgyvendinimas priklauso nuo politikų požiūrio į aplinkos apsaugą, agrarinės aplinkosaugos politikos išmanymo, esamo biudžeto bei išmokų dydžio paskaičiavimo rengiant programą. Teigiami pokyčiai aplinkoje dėl agroaplinkosauginių priemonių vykdymo gali priklausyti nuo tokių pagrindinių faktorių kaip mokslinis priemonių pagrįstumas, priemonių tinkamas parinkimas ar pasirinkimas konkrečioje vietoje, profesionalus ūkininkų konsultavimas, kaip vykdyti pasirinktas schemas, bei ūkininkų požiūris į atliekamus agroaplinkosauginius veiksmus.

7. Pasaulinė Prekybos Organizacija įtraukė agroaplinkosaugą į Urugvajaus Sutarties 2 priedą, kuris leidžia priemonių įgyvendinimą, jei jos kompensuoja prarastas pajamas ar papildomas išlaidas dėl prisiimtų įsipareigojimų, todėl išmokos nėra traktuojamos kaip rinką iškreipiančios subsidijos.³⁵

2.3. Agrarinės aplinkosaugos priemonių tipų charakteristika ir jų tikslai

Agrarinės aplinkosaugos priemonės, kurios susijusios su produktyvia žemės ūkio veikla:

1. Indėlio sumažinimas. Šio tipo priemonės numato trąšų ir augalų apsaugos priemonių sumažinimą. Jos gali būti įgyvendinamos kartu su pasėlių rotacijos priemonėmis. Taip pat, trąšų ir augalų apsaugos priemonių atsisakymas yra vienas iš ekologinės žemdirbystės bruožų. Numatomi rezultatai, įgyvendinant indėlio sumažinimo priemones, yra vandens telkinių ir biologinės įvairovės apsauga, pagerėjusi dirvos kokybė.

2. Ekologinė žemdirbystė. Tai griežtai apibrėžta ir kontroliuojama priemonė, kuri įtraukia daug kitų priemonių, tokių kaip indėlio sumažinimas, sėjomaina, gyvulių skaičiaus reguliavimas. Numatomi rezultatai yra - pagerėjusi dirvos kokybė, vandens telkinių apsauga bei biologinės įvairovės padidėjimas.

3. Laikomų gyvulių skaičiaus sumažinimas. Ši priemonė gali duoti teigiamą efektą tiek dirvos, tiek vandens kokybei, kraštovaizdžio ir bioįvairovės apsaugai.

³⁵ Defra 2004 Quality of life counts.

4. Ariamos žemės vertimas pieva ar ganykla ir sėjomainos priemonės. Ariamos žemės vertimas pieva teigiamai atsilieptų vandens, dirvos kokybei, bioįvairovės ir kraštovaizdžio apsaugai.
5. Žaliosios juostos ir kitos priemonės gaisrų ir erozijos prevencijai. Žaliųjų juostų sukūrimas laukuose teigiamai paveiktų biologinę įvairovę, taip pat ir vandens kokybę, sumažintų dirvos eroziją.
6. Ūkinė veikla gamtiškai vertingose buveinėse. Priemonių, išsaugančių bioįvairovę vertingose buveinėse yra įvairių, pvz. šienavimo atidėjimas, kad netrikdytų paukščių perėjimo, buferinių juostų įrengimas, cheminių medžiagų naudojimo vengimas. Tai gali turėti teigiamą poveikį ne tik rūšių išsaugojimui, bet ir teigiamai paveikti vandens kiekybines ir kokybines savybes.
7. Genetinė įvairovė. Retų vietinių gyvulių veislių veisimas ir auginimas bei genetinių augalų resursų, prisitaikiusių prie tam tikrų lokalių gamtinių sąlygų, išsaugojimas yra svarbios priemonės, užtikrinančios genetinės įvairovės išsaugojimą. Kaip pašalinė pasekmė, gali būti ir kraštovaizdžio apsauga.
8. Egzistuojančių ekstensyvių ūkininkavimo būdų išsaugojimas. Šio tikslo įgyvendinimas gali padėti išsaugoti daug įvairių priemonių. Teigiamas poveikis numatomas kraštovaizdžio, bioįvairovės apsaugoje, tam tikrais atvejais ir vandens bei dirvos kokybės atžvilgiu.
9. Žemės ūkio kraštovaizdžio išsaugojimas. Ši priemonė siejama su tam tikrų ūkininkavimo būdų išsaugojimu, kas lemia tam tikro unikalaus kraštovaizdžio susiformavimą ir išlaikymą.
10. Vandens sąnaudų mažinimas. Tokia priemonė reikalinga apsaugoti vandens išteklius, sumažinant irigaciją ir/arba kontroliuoti vandens išplovimą iš dirvos, užsėjant žemę.³⁶

Agrarinės aplinkosaugos priemonės nesusijusios su produktyvia žemės ūkio veikla:

1. Ūkinės veiklos sustabdymas (angl. set aside) dėl aplinkosauginių tikslų. Tai teigiamai paveiktų biologinę įvairovę, vandens kokybę bei pristabdytų dirvos eroziją. Priemonė apjungia tiek didelius plotus, tiek ir mažus, kaip pvz. nedirbamos laukų juostos. Būtina pažymėti ir tai, kad šią priemonę įgyvendinant reikia atsižvelgti į specifines konkrečios vietovės sąlygas ir vykdyti atitinkamą veiklą, kad ši priemonė netaptų paprasčiausiu žemės apleidimu, kas galėtų sukelti neigiamų aplinkosauginių pasekmių.

2. Nebedirbamos žemės išlaikymas. Ši priemonė padėtų išsaugoti biologinę įvairovę, paliekant žemės ūkio buveines nuo ūkinės veiklos priklausomoms rūšims. Taip pat ši priemonė iš dalies padėtų apsisaugoti nuo gaisrų.

3. Kraštovaizdžio elementų išsaugojimas. Ši priemonė apjungia linijinių (tvorų, akmeninių sienų) bei taškinių (pavienių medžių, tvenkinių) kraštovaizdžio elementų išsaugojimą. Tai teigiamai paveiktų ne tik specifinio kraštovaizdžio išsaugojimą, bet ir bioįvairovės apsaugą.

³⁶ Defra 2004 Quality of life counts

4. Visuomeninis interesas. Ši priemonė turėtų užtikrinti žmonių susidomėjimą gamtiškai vertingu žemės ūkio kraštovaizdžiu.³⁷

2.4. Agrarinės aplinkosaugos paramos valdymas

Priemonės „Agrarinė aplinkosauga“ įgyvendinimą administruoja Nacionalinė mokėjimo agentūra (NMA) prie Žemės ūkio ministerijos. Šios institucijos regioniniai skyriai apskrityse priiminėja paraiškas ir reikalingus dokumentus dėl dalyvavimo šioje priemonėje. Atlikus dokumentų peržiūrą ir patikrą, jie perduodami į NMA centrinę būstinę, kur ir priimamas galutinis sprendimas dėl dalyvavimo priemonės programose ir paramos suteikimo.

Paramos gavėjais gali būti:

- žemdirbiai,
- žemės ūkio bendrovės,
- kooperatinės bendrovės (kooperatyvai),
- kiti žemės ūkio veiklos subjektai, kurie turi nuosavybės teisę į žemę arba yra sudarę ilgalaikes nuomos sutartis.

Reikalavimai, keliami paramos gavėjams:

- Paramos gavėjas turi užsiimti žemės ūkio veikla jam nuosavybės teise priklausančioje arba bent jau 5 metams išnuomotoje žemėje;
- Paramos gavėjo žemės valdos plotas turi būti didesnis už 0,5 ha.;
- Paramos gavėjas turi būti įregistravęs savo valdą Žemės ūkio ir kaimo verslo registre;
- Ūkis, kuris dalyvaus „Agrarinės aplinkosaugos išmokų“ priemonės programose, turi atitikti „Geros ūkininkavimo praktikos“ reikalavimus.
- Paramos gavėjas turi būti išklaušęs agrarinės aplinkosaugos apmokymus.

Jeigu paramos gavėjas dalyvaus ekologinio ŽŪ programoje, jis turi pateikti ekologinio ūkio sertifikatą.

Dalyvaujantys priemonėje „Agrarinė aplinkosauga“, pagal sutartį su Nacionaline mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos 5 metus turės vykdyti nustatytus reikalavimus už jiems kasmet suteikiamas išmokas.

Visi norintys dalyvauti agrarinės aplinkosaugos priemonėje ūkininkai ir žemės ūkio subjektai turėtų užpildyti paraišką paramai gauti ir įsipareigoti įvykdyti išdėstytus reikalavimus.

³⁷ Ten pat

Paraišką ūkininkai ir žemės ūkio subjektai galės gauti NMA prie Žemės ūkio ministerijos skyriuose apskrityse, rajonų savivaldybėse, konsultavimo tarnybose.

Norint pritraukti aktyviai dalyvauti „Agrarinės aplinkosaugos“ priemonėje ir siekiant, kad būsiami paramos gavėjai daugiau pasinaudotų ES struktūrinių fondų lėšų parama, organizuojami 2 dienų apmokymai. Šių mokymų metu mokoma agrarinės aplinkosaugos metodų, pildyti paraiškas ir kitus dokumentus, reikalingus šiai paramai gauti, parinkti tinkamiausias „Agrarinės aplinkosaugos“ priemonės programas. Paramos gavėjas gali pasirinkti vieną ar daugiau Agrarinės aplinkosaugos priemonės programų, tik yra vienas reikalavimas, kelios programos negali būti taikomos tame pačiame ūkio lauke (išskyrus retų gyvulių veislių programą).

Jei paramos gavėjas vėliau norėtų padidinti ūkyje taikomų agrarinės aplinkosaugos priemonės programų skaičių, tada jis turėtų užpildyti standartinę paraišką ir sudaryti papildomą sutartį su NMA prie Žemės ūkio ministerijos.

Pagal Kaimo plėtros plano priemonę „Agrarinė aplinkosauga“ kompensacinės išmokos teikiamos tik tiems paramos gavėjams, kurie pagal sutartį 5 metus savanoriškai laikysis nustatytų agrarinės aplinkosaugos įsipareigojimų. Šiuo atveju kompensuojamos tik prarastos pajamos ir patirti nuostoliai dėl to, kad laikomasi agrarinės aplinkosaugos įsipareigojimų.³⁸

2.5. Lietuvos Respublikos agrarinės aplinkosaugos priemonės programų įvertinimas

Lietuvos Respublikoje žemės ūkio paskirties žemė sudaro šiek tiek daugiau nei pusę bendro šalies ploto, todėl agrarinių ekosistemų būklė yra labai svarbi. Teisės į žemės nuosavybę atstatymas, žemėnaudos pokyčiai, mažiau intensyvus ūkininkavimas, menkas agrotechnikos taikymas ir dėl žemės reformos sumažėję ŽŪN plotai sudarė sąlygas žemės ūkio produkcijos gamybai nenaudojamų žemių plotų laikinam didėjimui, pievų apaugimui menkaverte augmenija ar krūmais. Dėl to labiausiai nukentėjo natūralios pievos, nes jos buvo arba naudojamos per daug intensyviai, arba visai nenaudojamos. Kai buvo per daug intensyviai naudojamos, tada buvo nualintos (ekonomiškai stiprūs ūkiai jas intensyviai naudoja ganykloms), o kai buvo išvis nenaudojamos – apaugo krūmais ir menkaverte augmenija.³⁹

³⁸ Programos LEADER ir žemdirbių mokymo metodikos centras, Agrarinės aplinkosaugos priemonės pagal 2007 – 2013 m. kaimo plėtros planą, 2008

³⁹ LR Žemės ūkio Ministerija, Kaimo plėtros 2004-2006 metų plano priemonė, Priemonės aprašymas (iš Kaimo plėtros 2004-2006 metų plano), 2004

Kai kuriuose Lietuvos Respublikos regionuose nenaudojama ariama žemė virsta neprižiūrima bei kraštovaizdį gadinančia krūmuota pieva, dėl to iškilo grėsmė kai kurių retų gyvūnų veislių išnykimui. Daugeliui Lietuvos nykstančių veislių gyvūnų gresia išnykimas, jeigu šių veislių palaikymui nebus suteikta parama. Todėl Lietuvoje ir yra vykdoma programa „*Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas*“.

Dėl greitos žemės ūkio plėtros dauguma LR ūkininkų siekdami aukščiausio produktyvumo atsisakė vietinių žemės ūkio gyvulių ir paukščių veislių, o pasirinko specializuotas žemės ūkio gyvulių ir paukščių veisles, kurios išstūmė vietines veisles, o tos, tuo tarpu, atsidūrė ties išnykimo riba. Tačiau vietinės galvijų veislės yra labai svarbios istoriniu Lietuvos Respublikos požiūriu, kadangi kiekviena veislė yra genetiškai unikali (yra išlaikiusi unikalių genų kombinacijas).⁴⁰

Ūkininkai, kurie augina nykstančių lietuviškų veislių gyvulius, gauna paramą pagal priemonės „Agrarinės aplinkosaugos išmokos“ programą „Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas“. Šios programos tikslas yra skatinti laikyti bei veisti nykstančių vietinių senųjų veislių gyvulius ir naminius paukščius. Programoje gali dalyvauti fiziniai ir juridiniai asmenys, kurie užsiima žemės ūkio veikla ir kurie turi bent vieną nykstantį veislinį gyvulį ar paukštį. Pagal „Retų veislių gyvulių ir paukščių“ programą kontrolę atlieka atsakingos institucijos.

Prie nykstančių gyvulių ir paukščių, už kuriuos mokamos išmokos, priskiriami:

- **arkliai** – žemaitukai, stambieji žemaitukai bei Lietuvos sunkieji;
- **galvijai** - Lietuvos šemieji, Lietuvos baltnugariai, Lietuvos juodmargiai bei Lietuvos žalieji galvijai;
- **kiaulės** – Lietuvos baltosios (senojo genotipo) bei Lietuvos vietinės kiaulės;
- **avys** – Lietuvos šiurkščiavilnės bei Lietuvos juodgalvės (senojo genotipo) avys;
- **žąsys** – vištinės žąsys.

3 lentelė. Parama teikiama už nykstančias Lietuvos senąsias veisles

Gyvulys	Veislė	Paramos dydis už vnt/Lt
Arklys	Lietuvos sunkieji arkliai	659,48
	Žemaitukų veislė	683,65
	Stambųjų žemaitukų veislė	683,65
Galvijai (karvės, telyčios, veisliniai buliai)	Senojo genotipo Lietuvos juodmargiai ir žalieji galvijai	621,50

⁴⁰ Agrarinės aplinkosaugos išmokos. 2010// <http://www.paramakaimui.lt/antrosioskrypties-aktualijos/agrarines-aplinkosaugos-ismokos>; Prisijungimo laikas: 2013.11.25

3 lentelės tęsinys

	Lietuvos šemieji galvijai	621,50
	Lietuvos baltnugariai galvijai	621,50
Kiaulės (paršavedės, kiaulaitės, veisliniai kuiliai)	Senojo genotipo Lietuvos baltosios kiaulės	224,43
	Lietuvos vietinės kiaulės	224,43
Avys (ėriavedės, avytės, veisliniai avinai)	Senojo genotipo Lietuvos juodgalvės avys	96,68
	Lietuvos šurkščiavilnės avys	96,68
Žąsys	Vištinės žąsys	10,00

Lentelė sudaryta autorės, remiantis 2007-2013m. Lietuvos kaimo plėtros programa.

Žiūrint į skaičius, pateiktus 3 lentelėje, tikėtina, kad Lietuvos laukuose vis dažniau bus galima matyti besiganančius žemaitukus ar Lietuvos sunkiuosius arklius. Norint paskatinti šių ir kitų nykstančių gyvulių auginimą bei veisimą, būtent tam ir buvo numatyta parama Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programoje.

Suteikiant kompensacinio pobūdžio paramą, ūkininkai skatinami laikyti žemaitukus, stambiuosius žemaitukus ir Lietuvos sunkiuosius arklius, Lietuvos šėmuosius ir baltnugarius galvijus, senojo genotipo Lietuvos juodmargius ir žaluosius galvijus, baltąsias kiaules bei juodgalves avis, Lietuvos vietines kiaules, Lietuvos šurkščiavilnes avis ir vištines žąsis.

Dar viena agrarinės aplinkosaugos priemonės programa yra „**Ekologinis ūkininkavimas**“.

Lietuvoje ekologiškas ūkininkavimas prasidėjo 1990 metais. Nuo to laiko įgyta gana nemažai patirties, sukurta sertifikavimo sistema. Nuo 1997 metų ekologiškai ūkininkaujantiems ūkininkams buvo pradėtos mokėti tiesioginės išmokos. Lyginant su 2002 metais, sertifikuoti plotai 2003 metais padidėjo iki 23244 ha, arba beveik tris kartus, ir sudaro 0,8 proc. bendro ŽŪN ploto. Šie skaičiai rodo, kad ir toliau yra tikslinga skatinti ir plėtoti ekologiinį ūkininkavimą bei gerinti agrarinės aplinkos būklę.⁴¹

Ekologinis žemės ūkis, pagrįstas moderniomis, aplinkai palankiomis technologijomis, skatina:

- gaminti aukštos kokybės, didelės maistinės vertės žemės ūkio produkciją;

⁴¹ Agrarinės aplinkosaugos išmokos. 2010// <http://www.paramakaimui.lt/antrosioskrypties-aktualijos/agrarines-aplinkosaugos-ismokos>; Prisijungimo laikas: 2013.11.25

- didinti dirvožemio derlingumą, auginti gyvulius taip, kad laikymo sąlygos atitiktų jų prigimtines savybes, mažinti aplinkos taršą;
- išsaugoti biologinę įvairovę;
- išlaikyti maisto produktų natūralias savybes.⁴²

4 lentelė. Parama teikiama už „ekologinį ūkininkavimą“

Programa	Kultūra	Išmokos dydis
Ekologinis ūkininkavimas	Sodai ir uogynai	1 782 Lt/ha
	Vaistažolės	1 688 Lt/ha
	Daržovės ir bulvės	1 520 Lt/ha
	Javai	742 Lt/ha
	Daugiametės žolės	Mokama tik laikantiems sertifikuotus gyvulius

lentelė sudaryta autorės, remiantis 2007-2013m. Lietuvos kaimo plėtros programa

Paramos išmokos už „ekologinį ūkininkavimą“ pateiktos 4 lentelėje. Ekologiška produkcija Lietuvoje bei kitose ES šalyse yra labai paklausi ir net perspektyvi. Naudojantis parama atsiranda galimybė plėsti gamybą šalies vidaus poreikiams ir įsilieti į ES bendrąją rinką. Ekologinio žemės ūkio ir kitų agrarinės aplinkosaugos priemonių įgyvendinimas ypač reikšmingas ūkininkaujantiems mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse (MPŪV). Įgyvendinus šias agroaplinkosaugines priemones, atsirastų papildomų darbo vietų, būtų sprendžiamos socialinės kaimo problemos.⁴³

Ekologinio ūkininkavimo programoje dalyvaujančius ūkio subjektus tikrina sertifikavimo institucijos pagal ekologinio ūkininkavimo taisykles.

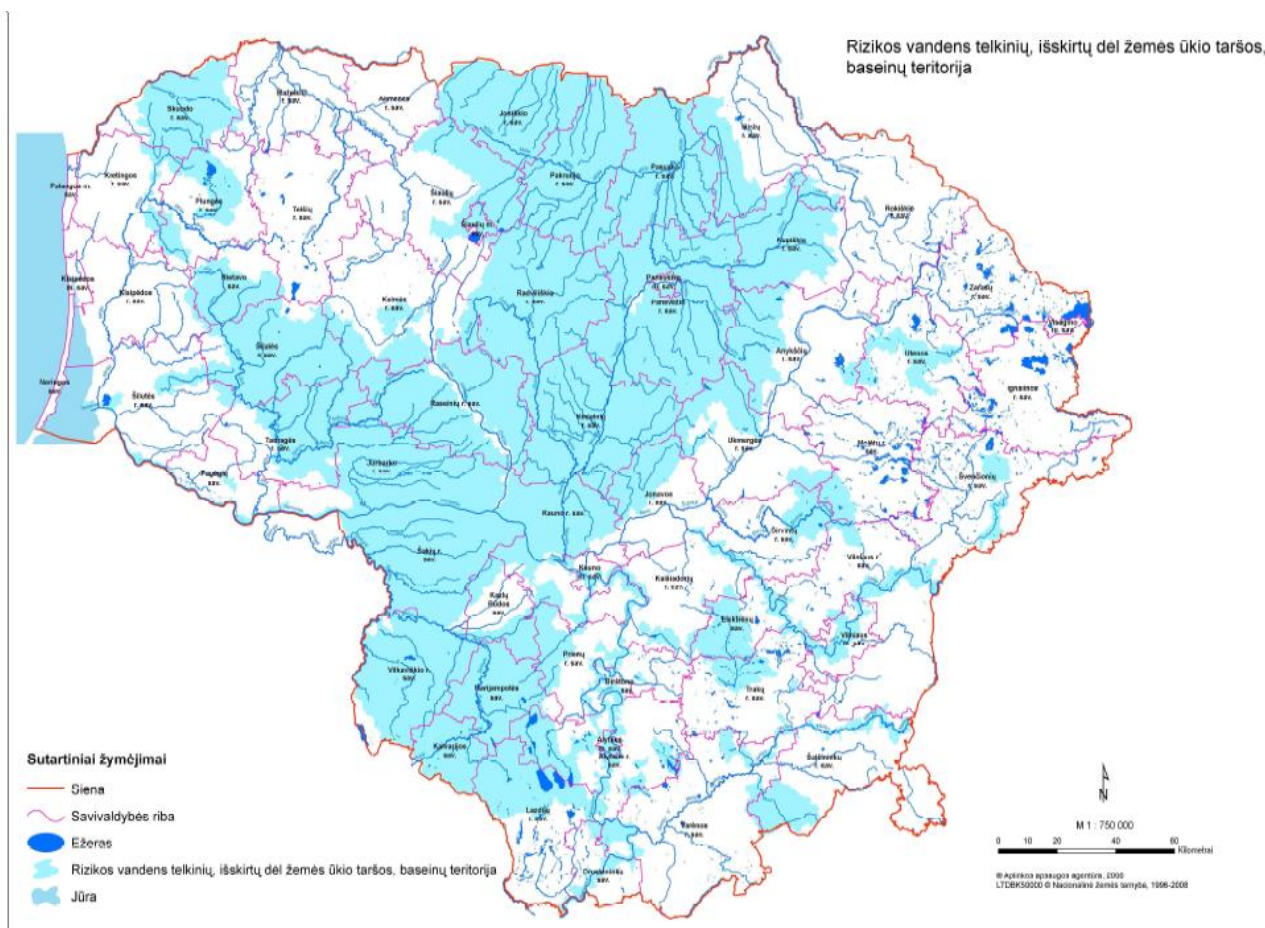
Siekiant saugoti gamtą, svarbu žemės ūkyje kuo mažiau naudoti arba visai nenaudoti pesticidų, mineralinių trąšų. Ūkininkaujant be sintetinių trąšų ir pesticidų, neišvengiama piktžolių (laukinių augalų) antplūdžio, tačiau taikant tinkamą agrotechniką, jų gausa paprastai neviršija ekonominės žalos slenksčio. Kiek didesnis laukinių augalų tankumas palankiai veikia ekologiškai su jais susijusius bestuburius, kurių taip pat būna daugiau.⁴⁴

⁴² Kaimo plėtros 2004-2006 metų plano priemonė „Agrarinė aplinkosauga“. 2004// http://www.zum.lt/min/failai/Zurnalas_Agrarine_aplinkosauga.pdf; Prisijungimo laikas: 2014.01.15

⁴³ Agrarinės aplinkosaugos išmokos. 2010// <http://www.paramakaimui.lt/antrosioskrypties-aktualijos/agrarines-aplinkosaugos-ismokos>; Prisijungimo laikas: 2013.11.25

⁴⁴ Biologinės įvairovės apsauga Lietuvoje: nauji iššūkiai ir naujos galimybės. 2008//<http://www.manoukis.lt/index.php?m=1&s=1456&z=69>; Prisijungimo laikas:

Trečioji agrarinės aplinkosaugos priemonės programa yra „rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimo“. „Rizikos“ vandens telkiniais vadinami tokie telkiniai, kuriems yra grėsmė dėl neigiamo žmogaus veiklos poveikio iki 2015 m. nepasiekti geros būklės. Gera būkle laikoma tokia būklė, kuri artima natūraliai, žmogaus veiklos nedaug paveiktai būklei.⁴⁵ „Rizikos“ vandens telkinių, išskirtų dėl žemės ūkio taršos, baseinų teritorijos pateiktos 2 paveiksle. Kaip matome, daugiausiai „rizikos“ vandens telkinių baseinų yra Šiaulių, Kauno, Tauragės ir Marijampolės apskrityse.

1. pav. Rizikos vandens telkinių, išskirtų dėl žemės ūkio taršos, baseinų žemėlapis.

Šaltinis: Rizikos vandens telkiniai. 2011// <http://gamta.lt/cms/index?rubricId=5ce69dd0-32fe-4ea2-a546-a84354797b20>;
Prisijungimo laikas: 2013.11.11

Paviršiniai rizikos vandens telkiniai buvo išskirti dėl šių reikšmingų žmogaus veiklos apkrovų:

- **pasklidusios taršos** (sukeltos žemės ūkio veiklos);
- **sutelktosios taršos** (vandens taršos miestų bei pramonės objektų nuotekomis);
- **upių hidrologinio režimo reguliavimo** (užtvankų įrengimo ant upių);

⁴⁵ Rizikos vandens telkiniai. 2011// <http://gamta.lt/cms/index?rubricId=5ce69dd0-32fe-4ea2-a546-a84354797b20>;
Prisijungimo laikas: 2013.11.11

• **vandens paėmimo** (Lietuvoje Drūkšiu ežeras laikomas vieninteliu paviršinio vandens gavybos šaltiniu, kuris daro didelę įtaką vandens telkiniui. Ežero vanduo naudojamas Ignalinos AE reaktoriui aušinti).

Įgyvendinantiems „Rizikos“ vandens telkinių gerinimo programą ariamojoje žemėje pirmaisiais metais reikia įsėti daugiametes žoles iki liepos 1 d., antraisiais ir paskesniais metais po įsėjimo pirmąją žolę nušienauti ir išvežti iki rugpjūčio 1 d. Antrąją žolės pjovimą būtina pradėti ne anksčiau rugpjūčio 15 d., šienavimą baigti ne vėliau kaip rugsėjo 30 d., antrojo šienavimo žolę išvežti iki rugsėjo 30 d.⁴⁶ Paramos išmokų dydis už „Rizikos“ vandens telkinių gerinimo programą pateiktas 5 lentelėje.

5 lentelė. Parama teikiama už „Rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimą

Programa	Išmokos dydis
„Rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimas	407 Lt/ha

lentelė sudaryta autorės, remiantis 2007-2013m. Lietuvos kaimo plėtros programa.

Ketvirtoji ir paskutinioji agrarinės aplinkosaugos priemonės programa yra „**Kraštovaizdžio tvarkymo programa**“. Šios programos pagrindinis ir svarbiausias tikslas yra išsaugoti pievas, ypač natūralias ir pusiau natūralias, pelkes (šlapžemes), išlaikyti kiekybiškai didėjančias, bet kokybiškai nesikeičiančias ūkininkavimo sistemas pievose ir mažinti žemdirbystės intensyvumą. Ši programa yra labai svarbi saugant biologinę įvairovę, biotopus bei natūralias ir pusiau natūralias pievas. Įgyvendinant šią programą būtų išsaugoma daugybė gyvųjų organizmų rūšių, šių gyvųjų organizmų rūšių buveinės bei jų genetinė įvairovė.⁴⁷

Paramos už „kraštovaizdžio tvarkymą“ išmokų dydžiai pateikti 6 lentelėje.

6 lentelė. Parama teikiama už kraštovaizdžio tvarkymą

Programa	Veikla	Išmokos dydis
Kraštovaizdžio tvarkymas	Pievų tvarkymas	338 Lt/ha
	Šlapynių tvarkymas	790 Lt/ha (ne ŽŪN) ¹ ; 580 Lt/ha (ŽŪN)
	Vandens telkinių pakraščių apsaugos juostų tvarkymas	345 Lt/ha (už papildomai įrengtų vandens telkinių apsaugos juostų tvarkymą);

⁴⁶ Agrarinės aplinkosaugos išmokos. 2010// <http://www.paramakaimui.lt/antrosioskrypties-aktualijos/agrarines-aplinkosaugos-ismokos>; Prisijungimo laikas: 2013.01.25

⁴⁷ Agrarinės aplinkosaugos išmokos. 2010// <http://www.paramakaimui.lt/antrosioskrypties-aktualijos/agrarines-aplinkosaugos-ismokos>; Prisijungimo laikas: 2011.01.25

6 lentelės tęsinys

		373 Lt/ha (už privalomą pagal nacionalinius teisės aktus vandens telkinių apsaugos juostų tvarkymą)
	Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje	552 Lt/ha
	Ražienų laukai per žiemą	500 Lt/ha
	Medingų augalų juostos ir laukai ariamoje žemėje	214 Lt/ha

Lentelė sudaryta autorės, remiantis 2007-2013m. Lietuvos kaimo plėtros programa.

Kraštovaizdžio tvarkymo programa nebūtinai turi būti vykdoma visame ūkyje, šią programą galima vykdyti tik tam tikroje ūkio dalyje. Ši programa taikoma tik pievoms ir pelkėms (šlapžemėms). Veikla gali būti vykdoma ne mažiau kaip 0,5 ha. Šios programos paramos gavėjai privalo vykdyti toliau išvardintas sąlygas:

- pievose, pelkėse (šlapžemėse) jokių būdu nenaudoti pesticidų ir trąšų, jas kasmet šienauti. Šienavimą pradėti ne anksčiau nei rugpjūčio 15 d., bet ne vėliau kaip rugsėjo 30 d.;
- jokių būdu nearti pievų ir jų nepersėti kultūrinėmis žolėmis;
- ūkyje esančiose pelkėse (šlapžemėse) gyvulius ganyti draudžiama;
- pievose būtina išsaugoti pavienius medžius, iškirsti krūmus;
- išvežti nušienautą žolę, iškirsti ir pašalinti krūmus (iki spalio 15 d.);
- neįrenginėti naujų drenavimo sistemų ūkyje esančiose pelkėse (šlapžemėse).

Moksliniais tyrimais jau įrodyta, kad neprižiūrima paviršinio vandens telkinio pakrantės apsaugos juosta nesprendžia aplinkos apsaugos problemų. Neprižiūrimos pakrantės apsaugos juostos tankiai apauga laukine augmenija ir krūmais. Augalų liekanos padidina organinių medžiagų kiekį paviršiniame vandenyje ir tada pradeda didėti vandens telkinių eutrofikacija, keičiasi pastovus agrarinis kraštovaizdis.⁴⁸

Paviršinio vandens telkinio pakrantės apsaugos juostos įrengimo problema ypatingai aktuali geologinės sandaros atžvilgiu. Apsaugos juostos įrengimas pievoje ir ariamoje žemėje yra būtinas ir labai svarbus tam, kad galima būtų apsaugoti nuo taršos organinėmis medžiagomis vandenį.

⁴⁸ Agrarinė aplinkosauga. 2004// <http://www.verslobanga.lt/lt/patark.full/4020ea21e4e0e>; Prisijungimo laikas: 2013.11.24

Todėl labai svarbu yra sustabdyti erozijos procesą dirbamoje žemėje, kadangi vandens erozijos daroma žala gali būti labai įvairi ir pavojinga: maisto medžiagų ir derlingojo dirvožemio sluoksnio nuplovimas nuo šlaitų, kelių ir griovių šlaitų ardymas, ardomų šlaitų pasėlių naikinimas, griovių vagų užnešimas, vandens telkinių dumblijimas, vandens teršimas ir kt. Bet šiai problemai išspręsti yra išeitis – vykstančius erozijos procesus padėtų sumažinti paviršinių vandens telkinių juostų įrengimas. Įrenginėjant paviršines vandens telkinių juostas reikia atitikti kelis specifinius reikalavimus:

- paviršinio vandens telkinių pakrančių apsaugos juostas reikia įrenginėti prie natūralių reljefo įdubų, kurios nuolat arba laikinai yra užpildytos tekančiu arba stovinčiu vandeniu;
- bendra apsaugos juostų pločio suma pagal paviršinio vandens telkinį turi būti ne mažesnė nei 50 m;
- programa įgyvendinama visuose vandens telkiniuose, esančiuose ar priklausančiuose tam ūkiui.

Įrengiant apsauginę juostą pievoje arba ariamoje žemėje, privaloma pažymėti privalomosios apsaugos juostos ribas, papildomai ją praplečiant pagal šios programos nustatytus plotius ir pažymint ūkio plane.

Išmokos dydis visoms programoms nustatomas pagal deklaruotą plotą, kuriame vykdomos programos, išskyrus išmokas dalyvaujantiems „Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir paukščių išsaugojimo“ programoje – čia mokama nustatyta suma už kiekvieną gyvulį ar paukštį.

3. AGRARINĖS APLINKOSAUGOS PRIEMONIŲ TAIKYMO VILKAVIŠKIO RAJONE EFEKTYVUMO VERTINIMAS

3.1. Tyrimo metodika ir metodologija

Magistro baigiamojo darbo „Agrarinės aplinkosaugos priemonių taikymo Vilkaviškio rajone efektyvumo vertinimas“ tyrimas paremtas **kokybinio tyrimo metodu** siekiant patikrinti magistriniame darbe keliamą hipotetinį teiginį, kad Vilkaviškio rajone ūkininkai nenoriai naudojami agrarinės aplinkosaugos priemonėmis. „Kokybiniai tyrimai pateikia kur kas gilesnę ir platesnę informaciją.“⁴⁹

Pasirinktas vienas iš efektyvių kokybinio tyrimo metodų – interviu. „Reikiama žodinė informacija gaunama tiesioginiu kryptingu interviu su respondentu. Tai individualus pokalbis, garantuojantis didesnę patikimumą, negu anketinis metodas ar kiti apklausos būdai.“⁵⁰

Pagal vedimo būdą ir formą atliktas pusiau struktūrizuotas interviu, dar įvardijamas kaip struktūruotas. Pusiau struktūrizuotas interviu buvo rengiamas ir atliekamas remiantis nustatyta metodika.⁵¹ Prieš interviu buvo paruošta 13 atviro tipo klausimų (žr. 1 priedą). Ekspertų vertinimo patikimumas priklauso nuo ekspertų parinkimo, todėl pasirinkti ekspertai, kurie dėl savo profesinės ir gyvenimo patirties turi didžiausią kompetenciją ir pakankamai detalią informaciją apie tiriamą problemą. Ekspertų interviu privalumai tokie, kad gaunama profesionali, tiksli, argumentuota informacija ir suteikiama galimybė pasinaudoti eksperto didžiule duomenų baze. Šiai tyrimo daliai atlikti tikslios atrankos būdu buvo pasirinkti Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyriaus darbuotojai, taip pat Vilkaviškio rajono Aplinkos apsaugos agentūros darbuotojai ir Vilkaviškio rajono žemės ūkio konsultavimo tarnybos darbuotojai. Tyrime sutiko dalyvauti 9 ekspertai. Planuojant ekspertų interviu, buvo iš anksto su specialistais tariamasi telefonu, elektroniniu paštu. Klausimai taip pat buvo pateikiami elektroniniu paštu susipažinimui, kad interviu vyktų sklandžiau ir kokybiškiau.

Gautų tyrimo duomenų analizei pasirinkta turinio analizė „*Content analysis*“. Turinio metodas skirtas reziumuoti reikšmingus kiekybinius duomenis iš kokybinių duomenų, kurie susiję su bendravimo aspektu. Ši analizė leidžia ekspertų atsakymus sugrupuoti į kategorijas ir subkategorijas. Ekspertai dar įvardijami, kaip informantai, kadangi teikė informaciją, atsakymų pavidalu.

⁴⁹ Degutis M. *Socialinių tyrimų metodologija*, Kaunas: Naujasis Lankas, 1999. – ISBN 9986-896-86-X

⁵⁰ Tidikis R. *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras. 2003, p. 628. ISBN 9955-563-26-5 p. 464-465

⁵¹ Kardelis K. *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai (edukologija ir socialiniai mokslai): vadovėlis*. – 4-asis leidimas, Šiauliai, 2007, p. 194–200.

Tyrimas buvo atliktas 2013 m. gruodžio – 2014 sausio mėnesiais. Aptariant tyrimo rezultatus ir įvardijant informantų nuomones yra užtikrinamas ekspertų konfidencialumas. Informantai įvardijami tik nurodant darbo patirtį, pareigas ir kodą.

7 lentelė Ekspertų, dalyvavusių interviu, aprašas

Informanto kodas	Informanto pareigos	Informanto darbo stažas	Interviu data
A1	Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyriaus vedėjas	8 metai	2013-12-16
A2	Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyriaus vyriausioji specialistė	16 metų	2014-01-20
A3	Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyriaus vyriausiasis specialistas	13 metų	2013-12-18
A4	Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyriaus vyriausioji specialistė, (melioracijos sritis)	5.5 metų	2013-12-16
A5	Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyriaus vyriausioji specialistė	40 metų	2014-01-21
A6	Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyriaus vyresnioji specialistė	16 metų	2014-01-20
A7	Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyriaus vyriausioji specialistė	37 metus	2014-01-20
A8	Vilkaviškio rajono Aplinkos apsaugos agentūros vedėjas	10 metų	2014-01-21
A9	Vilkaviškio rajono žemės ūkio konsultavimo tarnybos augalininkystės konsultantas	36 metus	2014-01-21

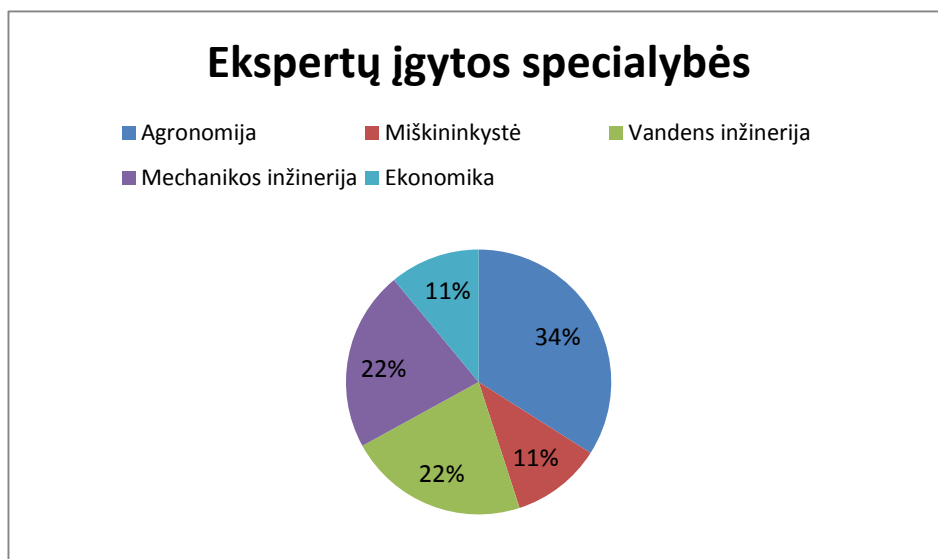
Kaip pateikiama lentelėje aukščiau, tyrime dalyvavusių ekspertų užimamų pareigų įvairovė rodo būsimus tikslesnius ir įvairiapusiškesnius tyrimo duomenis, kadangi skirtingų sričių specialistai gali pateikti daugiau naudingos informacijos pro savo profesijos bei specializacijos prizmę. Tyrimui labai naudinga dalyvavusių informantų charakteristika – darbo stažas. Daugiau nei pusė respondentų žemės ūkio bei aplinkosaugos srityse dirba daugiau nei 15 metų. Tai reiškia, jog jie jau daugiau nei dešimtmetį stebi Lietuvos poziciją žemės ūkio politikos bei aplinkosaugos sferose, stebi naudingus bei kenksmingus pokyčius, gali turėti susiformavusį aiškų požiūrį bei nuomonę.

3.2. Specialistų apklausos duomenų analizė

Šiai tyrimo daliai – ekspertų interviu – atlikti buvo pasirinkti Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyriaus darbuotojai, taip pat Vilkaviškio rajono Aplinkos apsaugos agentūros darbuotojai ir Vilkaviškio rajono žemės ūkio konsultavimo tarnybos darbuotojai. Jokia gilesnė atranka šiems specialistams nebuvo taikoma, kadangi visų ten dirbančiųjų kompetencijos dalyvauti tyrime pakanka. Tyrime sutiko dalyvauti 9 ekspertai. Specialistams buvo užduodami klausimai iš klausimyno. Klausimyną sudarė 13 atviro tipo klausimų. (žr. 1 priedą).

Taigi, pradžioje buvo siekiama išsiaiškinti, ar ekspertai dirba pagal savo profesiją. Buvo užduotas klausimas: Kokia Jūsų specialybė? Paaiškėjo, kad iš 9 specialistų dalyvavusių tyrime, 3 specialistų specialybė yra agronomija, 1 iš pasirinktų specialistų miškininkas, dar 2 specialistų specialybė vandens inžinerija, o dar 2 respondentai įvardijo, kad jų specialybė mechanikos inžinerija, ir paskutinis respondentas atsakė, kad jo specialybė yra ekonomika. Informantų specialybių pasiskirstymas pateikiamas žemiau esančiame paveiksle (žr. 2 pav.).

Respondentų įvardintos specialybės tyrimui labai naudingos, kadangi agrarinės aplinkosaugos srities tyrimui naudinga agronomijos specialistų, miškininkų, vandens inžinierių nuomonė, kadangi jie yra ypač artimi taikomų agroaplinkosauginių priemonių efektyvumo temai, kaip ir ekonomistai, kurie taip pat glaudžiai susiję su priemonių įgyvendinimu ir gali į tai pažvelgti per agroaplinkosauginės ekonomikos prizmę.

2pav. Interviu dalyvavusių, ekspertų įgytos specialybės (proc.)

Antruoju klausimu „Kokios Jūsų pareigos šioje darbovietėje?“ buvo siekiama išsiaiškinti, ar darbuotojai dirba pagal savo specialybę. Pasirodo, kad Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyriaus darbuotojai, taip pat Vilkaviškio rajono Aplinkos apsaugos agentūros darbuotojai ir Vilkaviškio rajono žemės ūkio konsultavimo tarnybos darbuotojai dirba pagal savo specialybę.

Trečiuoju klausimu „Kiek laiko dirbate šioje srityje?“ buvo siekiama išsiaiškinti visų pokalbyje dalyvavusių informantų darbo patirtį. Kaip paaiškėjo darbo patirtis yra gana didelė, todėl jie labai puikiai išmano savo sritį ir turi detalią informaciją apie nagrinėjamą temą.

Nuo ketvirtojo klausimo prasidėjo klausimai, konkrečiai susiję su agroaplinkosauginių priemonių taikymu ir efektyvumu. Taigi buvo užduotas, klausimas :

„Kaip manote, ar reikia agroaplinkosauginių priemonių taikymo Lietuvoje?“

Visi informantai vieningai atsakė, kad reikia ir netgi būtina, o tai tik dar kartą parodo, kad pasirinkti ekspertai yra savo srities specialistai, kurie vieningai mano, jog agroaplinkosaugines priemones taikyti yra būtina. Intensyvus agrarinės aplinkosaugos priemonių taikymas ūkiuose prisidėtų prie racialesnio žemės išteklių, naudojimo, intensyviau būtų saugojamas ir tausojamas kraštovaizdis bei biologinė įvairovė. Taigi, galima daryti preliminarią išvadą, kad jei kuo daugiau ūkio subjektų naudosis šiomis priemonėmis, tuo ilgiau galėsime džiaugtis nuostabią Lietuvos kraštovaizdžiu bei turtinga biologine įvairove, taip pat bus išsaugotos natūralių ir pusiau natūralių pievų buveinės.

Toliau tęsiant klausimų seriją apie agroaplinkosaugines priemones, buvo užduotas klausimas „Ka manote apie agroaplinkosauginių priemonių taikymą Lietuvoje?“. Jie pateikė štai tokius atsakymus:

- A1: „*Agroaplinkosauginių priemonių taikymas Lietuvoje yra būtinas, kadangi tokiu būdu išsaugojamos gamtinės nykstančios vertybės*“
- A2: „*Agroaplinkosauginių priemonių taikymas Lietuvoje yra labai svarbus siekiant išsaugoti nykstančias gamtines vertybes, stabdyti biologinės įvairovės nykimą.*“
- A3: „*Taikant agroaplinkosaugines priemones nebus taip greitai niokojama gamta, nepaisant visų ekonominių pasiekimų žemės ūkyje.*“
- A4: „*Manau, kad yra gana sparčiai vystomas šių priemonių taikymas Lietuvoje.*“
- A5: „*Tokiu būdu išsaugojamos nykstančios vertybės.*“
- A6: „*Manau, kad žemės ūkio srityje plačiai taikomos.*“
- A7: „*Manau, kad susidomėjimas agroaplinkosauginėmis priemonėmis vis didėja.*“
- A8: „*Priemones reikia taikyti, bet jos turi būti suderintos su kitomis suinteresuotomis pusėmis (neperlenkiant lazdos).*“
- A9: „*Manau, kad tikrai ne visos reikalingos*“

Visgi buvo tikėtasi, kad ekspertai į šį klausimą atsakys plačiau, išsakys savo nuomonę, bet atsakė tik konkrečiai, neišreikšdami savo pozicijos. Dauguma informantų mano, kad agroaplinkosauginių priemonių taikymas ne taip greitai ir stipriai niokos gamtą, biologinę įvairovę ir, žinoma, prisidės prie gamtos vertybių išsaugojimo. Taigi, visi tyrime dalyvavę ekspertai pasisako už agroaplinkosauginių priemonių taikymą Lietuvoje ir supranta jų naudą. Vienas informantas mano, jog ne visos priemonės reikalingos. Tokį informanto atsakymą galėjo įtakoti tik jo asmeniniai įsitikinimai, kadangi visos priemonės, skirtos nors kiek prisidėti prie aplinkos būklės gerinimo, yra reikalingos. Iš mažų dalykų susideda didelė pagalba aplinkai.

Toliau buvo siekiama išsiaiškinti, kaip specialistai vertina agroaplinkosauginių priemonių įtaką politikos formavimui, tad buvo užduotas klausimas „Kaip, Jūsų nuomone, agroaplinkosauginių priemonių taikymas veikia agrarinės aplinkosaugos politikos formavimą Lietuvoje?“. 4 specialistai iš 9 sakė, kad veikia teigiamai, 1 specialistas teigė, kad agroaplinkosauginių priemonių taikymas vykdo agrarinės politikos tęstinumą, o netgi 4 specialistai apskritai šiuo klausimu neturėjo nuomonės. Iš tokių atsakymų galima daryti išvadą, kad vis dėl to specialistai mažai ką žino apie žemės ūkio politikos formavimą Lietuvoje, galbūt todėl, kad agrarinė aplinkosauga dar tik besiformuojantis reiškinys mūsų šalyje ir sunku įvardinti, kaip tiksliai agroaplinkosauginių priemonių taikymas veikia, ir kaip toliau paveiks agrarinės politikos formavimą Lietuvoje. Specialistų atsakymai pateikiami 8 lentelėje.

8 lentelė. Respondentų nuomonė, kaip agroaplinkosauginės priemonės veikia aplinkos apsaugos politikos formavimą Lietuvoje

Respondento kodas	Klausimas Nr. 5	Atsakymas
A1	Kaip Jūsų nuomone agroaplinkosauginių priemonių taikymas veikia agrarinės aplinkosaugos politikos formavimą Lietuvoje?	„Neturiu nuomonės“
A2	Kaip Jūsų nuomone agroaplinkosauginių priemonių taikymas veikia agrarinės aplinkosaugos politikos formavimą Lietuvoje?	„Neturiu nuomonės“
A3	Kaip Jūsų nuomone agroaplinkosauginių priemonių taikymas veikia agrarinės aplinkosaugos politikos formavimą Lietuvoje?	„Vykdė agrarinės politikos tęstinumą Lietuvoje“
A4	Kaip Jūsų nuomone agroaplinkosauginių priemonių taikymas veikia agrarinės aplinkosaugos politikos formavimą Lietuvoje?	„Teigiamai“
A5	Kaip Jūsų nuomone agroaplinkosauginių priemonių taikymas veikia agrarinės aplinkosaugos politikos formavimą Lietuvoje?	„Teigiamai“
A6	Kaip Jūsų nuomone agroaplinkosauginių priemonių taikymas veikia agrarinės aplinkosaugos politikos formavimą Lietuvoje?	„Teigiamai“
A7	Kaip Jūsų nuomone agroaplinkosauginių priemonių taikymas veikia agrarinės aplinkosaugos politikos formavimą Lietuvoje?	„Neturiu nuomonės“
A8	Kaip Jūsų nuomone agroaplinkosauginių priemonių taikymas veikia agrarinės aplinkosaugos politikos formavimą Lietuvoje?	„Neturiu nuomonės“

8 lentelės tęsinys

A9	Kaip Jūsų nuomone agroaplinkosauginių priemonių taikymas veikia agrarinės aplinkosaugos politikos formavimą Lietuvoje?	„Teigiamai“
----	--	-------------

Uždavus klausimą „Kaip manote, kodėl ūkininkai nenoriai naudojami agroaplinkosauginėmis priemonėmis?“, specialistai pateikė štai tokius atsakymus:

• A1: „Prisiėmus įsipareigojimus ūkininkas praranda teisę būti savo ūkio šeimininku, taip nepilnai kompensuojamos prarastos pajamos“

• A2: „Agrarinės aplinkosaugos išmokos mokamos ūkininkams, prisiėmusiems agrarinės aplinkosaugos įsipareigojimus, nepadengia atsiradusių papildomų išlaidų bei prarastų pajamų“

• A3: „Naudojant priemones mažėja galimybė gauti didesnius derlius ir pasiekti didesnę ekonominę ir finansinę naudą“

• A4: „Gana daug įsipareigojimų, daug reikia dėmėti, šiaip pagrindinis faktas yra tas, kad ūkininkai nori greit gauti didelį pelną, tačiau nesusimąsto apie tolimesnes pasekmes.“

• A5: „Neturiu nuomonės“

• A6: „Manau, kad ūkininkai noriai naudojami agroaplinkosauginėmis priemonėmis“

• A7: „Nes per griežti reikalavimai, taip pat mažos išmokos“

• A8: „Priemonės šie tiek suvaržo laisvę ūkininkauti. Ne visi reikalavimai palankūs ūkininkams, kai kuriais atvejais gali sumažėti pelnas“

• A9: „Nes per dideli reikalavimai, ir ūkininkai bijo įsipareigoti.“

Specialistų nuomonė buvo gana panaši, beveik visi tvirtino, kad yra prarandamos pajamos, taip pat per mažos išmokos ir per griežti reikalavimai. Vienas specialistas šiuo klausimu neturėjo nuomonės, labai sunku suprasti, kodėl, nes agroaplinkosauginių priemonių taikymas yra labai aktuali tema. Taip pat vienas specialistas sakė, jog yra tvirtai įsitikinęs, kad ūkininkai vis dėl to noriai naudojami agroaplinkosauginėmis priemonėmis.

Giliau paanalizavus šį klausimą, galima daryti preliminarią išvadą, kad galbūt žemdirbiai nenoriai naudojami šiomis priemonėmis ir dėl kitų priežasčių, tokių kaip: dokumentų tvarkymo sudėtingumas, nekvalifikuotas specialistų, rengiančių projektus, darbas ir, žinoma, informacijos dėl paramos gavimo stoka. Be to, tyrime dalyvavę ekspertai aiškiai pasisako, jog dažnai vykdyti agroaplinkosaugines priemones ūkininkams neapsimoka finansiškai. Jie turi įdėti daug daugiau pastangų, nei už tai jiems vėliau būna atlyginta. Ūkininkai, nesusimąstantys apie agroaplinkosauginių priemonių taikymo naudą biologinės įvairovės bei kraštovaizdžio išsaugojimui, ar, apskritai, aplinkosaugai, niekada nebus labai suinteresuoti vykdyti šias priemones, kol jos nebus jiems finansiškai naudingos ir be didelių pastangų įgyvendinamos. Ūkininkai, įgyvendinantys agroaplinkosaugines priemones savo ūkiuose, dažniausiai suvokią jų naudą kaip pagalbos visumą gamtai, sau ir ateities kartoms.

Toliau informantų paklausus, kaip, jų nuomone, būtų galima motyvuoti ūkininkus, kad jie intensyviau taikytų agroaplinkosaugines priemones savo ūkiuose, gauti štai tokie specialistų atsakymai:

- A1: „*Didinti tiesiogines išmokas ir leisti ūkininkui pasirinkti įsipareigojimų laikotarpį.*“
- A2: „*Manau, reikėtų daugiau teikti informacijos ir, žinoma, pinigine išraiška.*“
- A3: „*Didinant išmokų sumą.*“
- A4: „*Šiuo metu pagrindinė motyvacija būtų išmokų didinimas.*“
- A5: „*Skatinti išmokomis.*“
- A6: „*Dalies agroaplinkosauginių priemonių ūkininkai negali įgyvendinti dėl lėšų stokos, pagrindinis motyvas įgyvendinti agroaplinkosaugos priemones būtų ES parama.*“
- A7: „*Didinant išmokas*“
- A8: „*Visais atvejais ūkininkai skaičiuoja pelną. Motyvacija – pinigai.*“
- A9: „*Pagrindinė motyvacija – finansinė parama, supaprastintos sąlygos bei kontrolė.*“

Visi informantai vieningai tvirtino, kad pagrindinė motyvacija būtų išmokų didinimas. Galbūt ateityje reikėtų ūkininkams siūlyti aktualesnius projektus, taip pat teikti daugiau informacijos ir kad informacija būtų labiau skleidžiama, galbūt ją siunčiant paštu ar elektroniniu paštu visiems rajono ūkininkams, ne tik stambiesiems, bet ir smulkiesiems. Taip pat reikėtų paminėti, kadangi dauguma ūkininkų visgi yra senyvo amžiaus, jie sunkiau įsisavina visas naujoves, todėl reikėtų didesnę dėmesį skirti jaunesiems ūkininkams, jaunesni labiau linkę rizikuoti, įsisavinti naujoves, taip pat geriau išmano kompiuterines technologijas, be kurių neapsieinama ir naujos kartos šiuolaikinėje ūkio technikoje. Galbūt, kuo didesnis dėmesys būtų skiriamas jaunesiems ūkininkams, tuo daugiau jaunų žmonių pasiliktų kaimo vietovėse ir taip prisidėtų prie kaimo užimtumo gerinimo.

Uždavus klausimą „Kaip manote, dėl kokių priežasčių ūkininkai dažniausiai naudojami šiomis priemonėmis?“, specialistai pateikė štai tokius atsakymus:

• A1: *„Todėl, kad myli ir saugoja gamtą, taip pat neturi galimybių auginti žemės ūkio produkciją.“*

• A2: *„Ūkininkaujantys žemėse, kurių balai yra maži ir gauna už produkciją mažas pajamas (dėl papildomų pajamų).“*

• A3: *„Tie, kurie jau sukaupe didelę patirtį ir yra gerai apsirūpinę finansiškai, gali sau leisti bandyti kažką naujo.“*

• A4: *„Dėl išmokų.“*

• A5: *„Nes tai jiems yra papildomas pajamų šaltinis“*

• A6: *„Dėl moralinių įsitikinimų, taip pat dėl išmokų“*

• A7: *„Dėl papildomų pajamų“*

• A8: *„Meilė gamtai, paukščiams, žvėrims. Auklėjamoji priemonė savo vaikams, jei tėvai apie tai suteikia informaciją.“*

• A9: *„Dėl finansinių priežasčių.“*

Ekspertų nuomonės buvo gana įvairios. Dalis teigė, kad ūkininkai naudojami priemonėmis todėl, kad myli gamtą, kad jaučia pareigą ją saugoti ateinančioms kartoms, kiti reiškė nuomonę, kad dėl finansinių priežasčių. Taip pat vertėtų paminėti, kad galbūt ūkininkai naudojami priemonėmis ir dėl to, kad jiems yra aktualūs projektai, labai tinkantys jų ūkiui. Taip pat reikėtų paminėti, kad tiems ūkininkams, kurių žemės yra labai prastos ir nederlingos, labiau apsimoka pasinaudoti teikiama parama, kaip A2 specialistas ir teigė: *„Ūkininkaujantys žemėse, kurių balai yra maži ir gauna už produkciją mažas pajamas (dėl papildomų pajamų).“*

Uždavus klausimą „Kokias agroaplinkosaugines priemones dažniausiai renkasi Vilkaviškio rajono ūkininkai? Kodėl?“, buvo pateikti štai tokie specialistų atsakymai:

• A1: „Kraštovaizdžio tvarkymo programos priemonės: „Ražienų laukai per žiemą“ „Natūralių ir pusiau natūralių pievų tvarkymas“ „Ekologinis ūkininkavimas“, nes patirtos išlaidos padengiamos išmokomis.“

• A2: „Kraštovaizdžio tvarkymo programos priemonės: „Ražienų laukai per žiemą“ „Natūralių ir pusiau natūralių pievų tvarkymas“ „Ekologinis ūkininkavimas“ todėl, kad įdėtus kaštus padengia išmokos.“

• A3: „Ražienų laukai per žiemą, nes daugiausiai mokama.“

• A4: „Renkasi įvairias, pagal savo vystomo ūkio specifiką.“

• A5: „Ražienų laukai per žiemą, pievų programa, nes gaunamos didžiausios išmokos.“

• A6: „Ekologinis ūkininkavimas, kraštovaizdžio tvarkymas, rizikos vandens telkinių būklės gerinimas.“

• A7: „Natūralių ir pusiau natūralių pievų tvarkymas, ražienų laukai per žiemą.“

• A8: „Natūralių ir pusiau natūralių pievų tvarkymas, ražienų laukai per žiemą“

• A9: „Ražienų laukai per žiemą ir Natūralios pievos ir ganyklos“

Vertinant respondentų nuomonių pasiskirstymą pagal tai, kokias agroaplinkosaugines priemones dažniausiai renkasi Vilkaviškio rajono ūkininkai, pastebima, kad beveik visi respondentai tvirtino, jog dauguma ūkininkų renkasi priemonės „Agrarinės aplinkosaugos išmokos“ Kraštovaizdžio tvarkymo programos šias veiklas: „Ražienų laukai per žiemą“ ir „Natūralių ir pusiau natūralių pievų tvarkymas“ (2013 m. ataskaitos duomenimis 2529,57 ha iš 38666,74 ha bendro ūkininkų žemės ploto naudojasi Kraštovaizdžio tvarkymo programa)⁵². Taip pat ekologinio ūkininkavimo programą (2013 m. ataskaitos duomenimis tik 472,63 ha iš 38666,74 ha bendro ūkininkų žemės ploto naudojasi Ekologinio ūkininkavimo programa) ir rizikos vandens telkinių būklės gerinimo programą todėl, kad labiausiai apsimoka finansiškai ir, galbūt, paprastesni ir aiškesni reikalavimai ūkininkams.

⁵² Pateiktų paraiškų, pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programos priemones, palyginimas (agrarinė aplinkosauga) ataskaita

Kaip nurodyta kaimo plėtros 2007-2013 m. programoje, kraštovaizdžio tvarkymo programos tikslas yra „išsaugoti ir tinkamai tvarkyti natūralias ir pusiau natūralias pievas, šlapynes, išlaikyti arba prireikus atkurti ekstensyvias ūkininkavimo sistemas pievose, išsaugoti bioįvairovę ir vandens telkinius nuo taršos.“⁵³

Kraštovaizdžio tvarkymo programa turėtų būti privaloma visiems ūkininkams, kurių žemės ribojasi su vandens telkiniais, kad ūkininkas privalėtų prižiūrėti vandens telkinių pakrantes, nes, kaip žinoma, neprižiūrimos vandens telkinių pakrantės apauga menkaverte žoline augmenija, taip pat krūmais, o augalų liekanos ir nuokritos didina organinių medžiagų kiekį paviršiniuose vandens telkiniuose, o dėl viso to didėja vandens telkinių eutrofikacija. Taigi, kad būtų galima sėkmingai viso to išvengti, reikėtų siekti, kad Kraštovaizdžio tvarkymo programa būtų privaloma kiekvienam ūkininkui. Jei plačiau kalbant apie kraštovaizdžio tvarkymo programos veiklą „Ražienų laukai per žiemą“, reikėtų nepamiršti, kad ši veikla padeda saugoti biologinę įvairovę ypač intensyviai dirbamuose plotuose, taip pat tai padeda saugoti dirvą nuo erozijos. Taip pat negalima pamiršti, kad ražienose likę grūdai ar sėklos yra pagrindinis maisto šaltinis mūsų kraštuose žiemojantiems paukščiams, taip pat ir pastogė smulkiesiems graužikams. Būtina paminėti, kad „Ražienų laukai per žiemą“ prisideda prie dirvų erozijos stabdymo, kadangi „dirvos paviršius ražienose likusių augalų yra apraizgytas augalų šaknimis, tokiu būdu stabdoma vandens ir vėjo sukeliama dirvos erozija. Tai labai svarbu, kur intensyvios žemdirbystės poveikyje auginamos monokultūros“⁵⁴

Toliau kalbant apie „Natūralių ir pusiau natūralių pievų tvarkymo“ veiklą reikėtų paminėti, kad šios veiklos „tikslas - bioįvairovės išsaugojimas ir gerinimas. Šios veiklos įgyvendinimas sumažins neigiamą poveikį, susidarantį tradiciškai tvarkant pievas (ankstyvas pievų šienavimas, trąšų naudojimas ir kalkinimas, hidrologinio režimo ir žolyno rūšinės sudėties pokyčiai ir t.t.), svarbiems bioįvairovės komponentams natūraliose ir pusiau natūraliose pievose, ypač laukinėms pievų paukščių populiacijoms, nykstančioms augalų bendrijoms, vabzdžiams ir kitoms senųjų rūšių grupėms, kurios yra jautrios aukščiau išvardintiems faktoriams.“⁵⁵

Ekologinio ūkininkavimo programa padėtų mažinti atmosferos taršą ir išmetamus teršalų kiekius į orą. Ekologinio ūkininkavimo būdas padėtų puoselėti ir išsaugoti senąsias Lietuviškas ūkininkavimo tradicijas, kurios yra draugiškos aplinkai.

⁵³ Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 m. programa.

⁵⁴ Ten pat.

⁵⁵ Ten pat

„Rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimo programa. Kalbant apie „rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimą, pradžioje reikėtų paminėti, kad apskritai vanduo yra naudojamas daugelyje žmogaus veiklų ir sričių, ir vandens švaros palaikymas ir vandens telkinių išsaugojimas turėtų būti įtrauktas į visas sritis.

„Rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimo programos tikslas – padėti pasiekti pagal Vandens įstatymą apibrėžtą gerą būklę vandens telkiniuose, kurie dėl neigiamo žemės ūkio veiklos poveikio yra priskirti telkiniams, kuriuose yra rizika, kad gera būklė nebus pasiekta iki 2015 m (pagal Bendrąją vandens politikos direktyvą 2000/60 EB ir Vandens įstatymą).⁵⁶

9 lentelė Pateiktų paraiškų, pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programos priemones, palyginimas (agrarinė aplinkosauga) Vilkaviškio r. sav. (ha) ir visos Lietuvos mastu

Vietovė	2012 m.		2013 m.	
	Ekologinio ūkininkavimo programa, ha.	Kraštovaizdžio tvarkymo programa, ha	Ekologinio ūkininkavimo programa, ha.	Kraštovaizdžio tvarkymo programa, ha
Vilkaviškio raj.	504,64	2634,02	472,63	2529,57
Visa Lietuva	155781,65	135482,48	163812,89	132853,88

Sudarayta autorės pagal: Pateiktų paraiškų, pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programos priemones, palyginimas (agrarinė aplinkosauga) ataskaitą.

Kaip matyti iš 9 lentelėje esančių duomenų, Vilkaviškio rajone matoma mažėjimo tendencija. Galima daryti preliminarią išvadą, jog mažėja dėl to, kad visgi Vilkaviškio rajone mažėja smulkiųjų ūkių, jie traukiasi, pasilieka tik stambieji ūkiai, taip pat būtų galima paminėti ir tai, kad su kiekvienais metais išmokos mažėja, todėl ūkininkams neapsimoka naudotis šiomis programomis, nes investuoti pinigai ir laikas neatsipirks. Tačiau žiūrint visos Lietuvos mastu, matoma, ekologinio ūkininkavimo programos didėjimo tendencija, o kraštovaizdžio tvarkymo programa besinaudojančių plotai mažėja. Tai tik dar kartą įrodo, kad Vilkaviškio rajone „ima viršų“ stambieji ūkininkai, kurie nedalyvauja agrarinės aplinkosaugos preimonių programose.

⁵⁶ Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programa.

Taip pat reikėtų paminėti, kad apskritai Ūkininkų ūkių registre, Vilkaviškio rajone užregistruota 3680 ūkių, kurių bendras žemės plotas hektarais sudaro 38666,74 ha., iš kurių 36230,34 sudaro žemės ūkio paskirties plotai, miškai sudaro 451,36 ha., o vandens telkiniai sudaro 76,07 ha.⁵⁷

Toliau vertinant informantų nuomonę, ar vis dėl to agroaplinkosauginės priemonės Vilkaviškio rajone yra efektyvios, dauguma informantų teigė taip:

- A1: „*Agroaplinkosauginiu požiūriu nelabai.*“
- A2: „*Didžioji dalis visuomenės kol kas nesuvokia svarbos ir apie efektyvumą kalbėti labai sunku.*“
- A3: „*Manau, kad agroaplinkosauginiu požiūriu jos yra efektyvios, bet ekonomiškai nenaudingos.*“
- A4: „*Efektyvumas su kiekvienais metais vis didėja.*“
- A5: „*Manau, kad efektyvios.*“
- A6: „*Taip, efektyvios.*“
- A7: „*Neturiu nuomonės.*“
- A8: „*Priemonės visada efektyvios, bet jos turi būti įgyvendintos iki galo.*“
- A9: „*Manau, kad nevisada efektyvios.*“

Dauguma specialistų tvirtino, kad yra efektyvios, vienas specialistas šiuo klausimu neturėjo nuomonės, keletas teigė, kad kai kurios ar net visos yra neefektyvios, dar vienas specialistas teigė, kad agroaplinkosauginiu požiūriu efektyvios, bet ekonominiu neefektyvios. Kaip jau buvo minėta, Lietuvos beveik pusę teritorijos dengia agrarinis kraštovaizdis, tačiau visgi daugelis gyvūnų ir augalų, kurie priklauso nuo agrarinio kraštovaizdžio sparčiai nyksta. Todėl yra labai svarbu, kuo aktyviau ir plačiau būtų taikomos agroaplinkosauginės priemonės žemės ūkyje, toks taikymas padėtų išsaugoti nykstančias gamtines vertybes bei biologinę įvairovę. Kadangi šiuo metu agroaplinkosauginių priemonių taisyklių reikalavimai yra nepalankūs ūkininkams, tai sunku ir tikėtis didelio agroaplinkosauginių priemonių efektyvumo, kadangi reikalavimai nepalankūs ūkininkams, todėl ir agroaplinkosauginės priemonės nebus populiarios. Tad reikėtų švelninti reikalavimus, kad agroaplinkosauginės priemonės taptų populiariesnės.

⁵⁷ Ūkių, įregistruotų Ūkininkų ūkių registre, skaičius, jų žemė. prieiga per internetą [http://www.vic.lt/uploads/file/2\(8\).pdf](http://www.vic.lt/uploads/file/2(8).pdf) žiūrėta: 2014-03-20

Paklausus ekspertų, ar jie išvelgia agroaplinkosauginių priemonių trūkumų, specialistai pateikė štai tokius atsakymus:

- A1: „Mažas visuomenės informavimas apie priemones ir jų pritaikymo galimybes.“
- A2: „Būtinasis nuolatinis visuomenės švietimas šiuo klausimu, taip pat geresnis prarastų pajamų kompensavimas.“
- A3: „Per mažos išmokos, informacijos trūkumas.“
- A4: „Gana daug griežtų reikalavimų, daug įsipareigojimų. Reikalavimai galėtų būti kiek paprastesni, kad būtų lengviau prieinami ir smukliesiems ūkiams.“
- A5: „Per griežti reikalavimai ir per dideli įsipareigojimai.“
- A6: „Trūkumų neįžvelgiu.“
- A7: „Reikia daugiau informacijos.“
- A8: „Ne.“
- A9: „Turėtų būti daugiau patikrų“

Dauguma specialistų teigė, kad yra per mažas visuomenės informavimas, taip pat per mažos išmokos ir griežti reikalavimai bei įsipareigojimai. Toliau kalbant apie agroaplinkosauginių priemonių trūkumus reikėtų paminėti tai, jog vis dėl to reikėtų skirti daugiau dėmesio žemės ūkyje dirbančių asmenų švietimui, taip pat stiprinti jų įgūdžius bei gebėjimus prisitaikyti prie besikeičiančios technologinės ir verslo aplinkos, taip pat supažindinti su naujais ūkininkavimo metodais. Bendrai daugiau dėmesio skirti mokslo naujovių ir gerosios patirties sklaidai.

Paprašius informantų pateikti pasiūlymų tobulinant agroaplinkosauginių priemonių įgyvendinimą Vilkaviškio rajone, specialistai pateikė štai tokius pasiūlymus:

- A1: „Informuoti visuomenę apie šių priemonių svarbą bei didinti išmokas suvienodinant jas su kitomis ES šalimis.“
- A2: „Informuoti visuomenę apie priemonių svarbą ir naudą, sudaryti sąlygas palankias bet kuriam subjektui, norinčiam prisiliesti prie agroaplinkosauginių priemonių.“
- A3: „Šiek tiek sušvelninti reikalavimus ir didinti išmokas.“
- A4: „Supaprastinti reikalavimus taip, kad kuo daugiau ūkininkų galėtų tomis priemonėmis pasinaudoti.“
- A5: „Didinti išmokas ir mažinti priemonių įgyvendinimo reikalavimus.“

• A6: „Didesnis agroaplinkosauginių priemonių finansavimas, informacijos sklaida, nesikeičiantys teisės aktai, įsipareigojimai.“

• A7: „Gerinti sąlygas, tarkim, kad informacija apie šias priemones paveiktų kiekvieną ūkininką.“

• A8: „Ruošiant programas reikia suderinti ūkininkų, nevyriausybinų organizacijų, politikų nuomones bei interesus.“

• A9: „Supaprastinti iki minimumo reikalavimus, sumažinti įsipareigojimų laikotarpį, įvesti išmokas už praradimus.“

Iš tokių pateiktų pasiūlymų galima daryti preliminarią išvadą, jog svarbiausias kriterijus, kad apskritai ūkininkai naudotųsi agroaplinkosauginėmis priemonėmis, yra nuolatinis jų švietimas, įvairių konferencijų rengimas, taip pat, kad rengiant programas reikėtų tartis su ūkininkų atstovais bei nevyriausybiniomis organizacijomis, kad vėliau būtų priimtas geriausias sprendimas, palankus ne tik politikams, bet ir ūkininkams, nes tik nuo ūkininkų indėlio priklauso aplinkos išsaugojimas. Ir, žinoma, suvienodinti finansavimą su kitomis ES valstybėmis narėmis.

Apibendrinant kokybinio tyrimo (ekspertų interviu) rezultatus, galima teigti, kad Vilkaviškio rajone agroaplinkosauginės priemonės taikomos neefektyviai, nes ūkininkai nenoriai naudojami šiomis priemonėmis, galbūt šiek tiek prisibijo griežtų reikalavimų ir įsipareigojimų, taip pat jiems tai yra finansiškai nenaudinga. Savivaldybės darbuotojų teigimu, tie ūkininkai, kurie vis dėl to nusprendžia taikyti agroaplinkosaugines priemones, tai dažniausiai renkasi šias priemones „Ražienų laukai per žiemą“, „Natūralių ir pusiau natūralių pievų tvarkymas“, „Ekologinis ūkininkavimas“ ir „Rizikos vandens telkinių būklės gerinimas“. Savivaldybės darbuotojų teigimu šios priemonės labiausiai finansiškai apsimoka ir taiko mažiausiai reikalavimų arba „neperlenkia lazdos“. Atliekant didžiausių priežasčių vertinimą, dėl kurių ūkininkai neruošia projektų agroaplinkosauginių priemonių taikymui, didžioji dalis savivaldybės darbuotojų teigė, kad per mažai informacijos šiuo klausimu, taip pat skiriamos mažos išmokos, taip pat reikėtų paminėti, kad vis dėl to yra sudėtingas paraiškų pildymo procesas, kuris reikalauja gana daug laiko ir žinių, o tikrai ne visi rajono ūkininkai turi kompetencijos šiuo klausimu, ir tai galėtų būti dar viena iš priežasčių, kodėl ūkininkai prisibijo rinktis agrarinės aplinkosaugos priemonių programas.

3.3. Taikomų agrarinės aplinkosaugos priemonių Vilkaviškio rajone Stiprybių, Silpnybių, Galimybių ir Grėsmių (SSGG) analizė

Stiprybių, Silpnybių, Galimybių ir Grėsmių (SSGG) analizės metu padaryti įvertinimai, kurie gali prisidėti prie agrarinės aplinkosaugos priemonių taikymo Vilkaviškio rajone efektyvumo gerinimo.

STIPRYBĖS

1. Teritorija, kurioje taikomos agroaplinkosauginės priemonės, apima gan didelį (apie 5 procentus) visos Lietuvos žemės ploto.
2. Agroaplinkosauginių priemonių taikymas padeda saugoti kraštovaizdį, biologinę įvairovę.
3. Agroaplinkosauginių priemonių taikymas tiek visoje Lietuvoje, tiek Vilkaviškio rajone, palankiai veikia visą bendrą gamtinę būklę.
4. Gan didelė žemės naudmenų dalis savivaldybėje suteikia prioritetinę sritį žemės ūkio kryptį.
5. Gamtinė-geografinė padėtis yra palanki žemės ūkio vystymui ir kaimo plėtrai.
6. Švari, ekologiniam ūkininkavimui tinkama aplinka.
7. Agroaplinkosauginių priemonių paklausos augimas ir prieinamumas smulkiesiems ūkiams.
8. Renkantis priemones ūkininkai tuo pačiu yra skatinami ir darniai ūkininkauti.
9. Laikomasi aplinkosauginių reikalavimų ir tuo pačiu užtikrinamas socialinis ir ekonominis augimas.

SILPNYBĖS

1. Agroaplinkosauginės priemonės nėra efektyviai taikomos biologinei įvairovei saugoti.
2. Bendrai visoje šalyje mažėjant kaimo gyventojų skaičiui ir nykstant smulkiesiems ūkiams, prastėja ar net visai nyksta biologinės įvairovės objektai, priklausantys nuo ekstensyvaus ūkininkavimo tęstinumo.

3. Vis dar dauguma ūkininkų vis tik nežino apie agroaplinkosaugines priemones ir jų taikymą. Prasta informacijos sklaida šiuo klausimu.

4. Pakankamai lėtas naujų darbo vietų kūrimasis.

5. Nepakanka agroaplinkosauginių priemonių, susijusių su ekstremaliais klimato reiškiniais.

6. Profesinių įgūdžių, susijusių su biologinei įvairovei palankiu ūkininkavimu, taip pat ir agroaplinkosauginių priemonių pritaikymu ūkiuose, trūkumas.

7. Agroaplinkosauginės priemonės siekia rezultatų kiekio, o ne kokybės ir pasiekimų.

GALIMYBĖS

1. Kelti specialistų, konsultuojančių ūkininkus, kvalifikaciją, kad būtų užtikrintas informacijos išsamumas, patikimumas.

2. Jaunų ūkininkų ūkių kūrimasis ir ūkių stambėjimas.

3. Ekologinio ūkininkavimo, žemės ūkio produktų gamybos plėtra ir realizavimas.

4. Praktinio mokslo žinių, inovacijų konsultavimo ir demonstravimo paslaugų plėtojimas.

5. Didėjanti agroaplinkosauginių priemonių svarba.

6. Pakoregavus ES žemės ūkio politiką stengtis, kad agrarinės aplinkosaugos priemonės siektų kokybinių rezultatų.

GRĖSMĖS

1. Ūkininkai gali nusivilti šiomis agroaplinkosauginėmis priemonėmis ir pradėti imti naudotis kitomis.

2. Ūkininkams įsipareigoti penkeriems metams gali būti per didelis laiko tarpas ir jie to nenorės.

3. Kaip bebūtų gaila, bet visgi dauguma ūkininkų agroaplinkosauginėmis priemonėmis naudojami tik dėl ekonominės naudos.

4. Ekonominis nuosmūkis šalyje.

5. Nevienodas BŽŪP taikomos paramos lygis ES valstybėse, sąlygojantis nelygias konkurencines sąlygas.

6. Ūkininkai labiau domisi augalininkyste negu gyvulininkyste, tai neigiamai atsiliepia šalies žemės ūkio naudmenoms.

Atlikta SSGG analizė parodė, kad dabartinės agrarinės aplinkosaugos priemonės taikomos Vilkaviškio rajone turi daug stiprybių ir galimybių, tačiau turi ir silpnybių bei galimų grėsmių. Visiškai suprantama, kad esamą situaciją reikia tobulinti pasinaudojus galimybėmis bei šalinti esamas silpnąsias vietas. Tobulinant agrarinės aplinkosaugos priemones ir jų efektyvumą Vilkaviškio rajone reikėtų pasinaudoti ir kitų Lietuvos savivaldybių bei kitų šalių patirtimi.

IŠVADOS

Remiantis magistrinio darbo pradžioje iškelta darbo problema, tikslu bei iškeltais uždaviniais, buvo atliekama mokslinės literatūros analizė, taip pat atliktas interviu su aplinkos apsaugos specialistais ir gautų duomenų analizė. Atsižvelgiant į tai, galima pateikti šias išvadas:

1. Atliktos mokslinės literatūros analizės metu atskleista, kad agrarinę aplinkosaugos politiką galima būtų apibūdinti kaip priemones, kurios saugo ir gerina aplinką. Viena iš svarbiausių agrarinės aplinkosaugos politikos užduočių yra sukurti orientuotą į rinką, kooperuotą, efektyvų ir konkurencingą žemės ūkio sektorių, užtikrinant ūkininkų gyvenimo lygio kėlimą bei tausojant aplinką taikant agrarinės aplinkosaugos bei miškininkystės priemones ir skatinant subalansuotą atsinaujinančių išteklių naudojimą.
2. Agrarinės aplinkosaugos sąvoka Lietuvoje pradėta naudoti ne taip jau ir seniai, o mūsų visuomenėje agrarinės aplinkosaugos samprata nėra greitai besiformuojantis reiškinys. Todėl norint, kad efektyviau būtų saugomos gamtos vertybės, reikėtų jau nuo mažų dienų skiepyti žinias apie agrarinę aplinkosaugą ir jos svarbą mus supančiai aplinkai, taip pat nuolat informuoti visuomenę apie besikeičiančias agroaplinkosaugines ypatybes.
3. Atlikus empirinį tyrimą paaiškėjo, kad ūkininkai nesinaudoja agrarinės aplinkosaugos priemonėmis dėl šių priežasčių: dėl per griežtų reikalavimų; skiriamų per mažų išmokų; dėl didelių investicijų, per kurias prarandamos pajamos; informacijos stokos; baimės įsipareigoti.
4. Tyrime dalyvavusių specialistų nuomone, agrarinės aplinkosaugos priemonių taikymas Vilkaviškio rajone palankiai veikia gamtinę būklę visoje Lietuvoje, tačiau reikėtų didesnio ekonominio paskato, kad ūkininkų, pasirinkusių agroaplinkosaugines priemones, skaičius išaugtų.
5. Dėl tam tikrų įvairių priežasčių (pvz.: senyvo amžiaus, sudėtingai perteiktos informacijos, laiko stokos ar tiesiog pasyvumo) vis dar trūksta reikiamos informacijos rajono ūkininkams. O dėl informacijos stygiaus teigiami rezultatai agrarinėje aplinkosaugoje bus daug sunkiau pasiekiami.
6. Vilkaviškio rajono ūkininkai dažniausiai naudojami „Ekologinio ūkininkavimo“ ir „Kraštovaizdžio tvarkymo“ programomis. Tokį jų pasirinkimą galima lemti paprastesnės ir labiau suprantamos procedūros, aiškesni reikalavimai, ar tiesiog meilė gamtai ir noras prisidėti prie gamtinių vertybių išsaugojimo.
7. Kadangi dauguma Vilkaviškio rajono ūkininkų yra senyvo amžiaus jie sunkiau įsisavina visas naujoves, todėl reikėtų didesnę dėmesį skirti jauniems ūkininkams, nes jie labiau linkę rizikuoti, įsisavinti naujoves, taip pat labiau išmano naujas kompiuterines technologijas, kurios yra diegiamos, kurios yra diegiamos naujos kartos ūkio technikoje

8. Atlikus stiprybių, silpnybių, galimybių ir grėsmių (SSGG) analizę pavyko išsiaiškinti, kad agrarinės aplinkosaugos priemonių taikymas palankiai veikia visą bendrą gamtinę būklę, kad Vilkaviškio rajono ūkininkai, besirenkantys agrarinės aplinkosaugos priemones, tuo pačiu yra skatinami ir darniai ūkininkauti. Tačiau susiduriama ir su problema, kad vis dėl to agrarinės aplinkosaugos priemonės siekia kiekybinių, bet ne kokybinių pasiekimų, o dėl to neefektyviai saugomos gamtinės vertybės. Viena iš agroaplinkosauginių priemonių galimybių būtų, kad pakoregavus ES žemės ūkio politiką būtų stengiamasi, jog agrarinės aplinkosaugos priemonės visgi siektų kokybinių rezultatų, bet vėlgi susiduriama su tam tikru barjeru - visose Europos sąjungos valstybėse narėse taikomas nevienodas paramos lygis, kuris sąlygoja nelygias konkurencines sąlygas.
9. Darbo pradžioje iškeltas hipotetinis teiginys patvirtino, kad Vilkaviškio rajone agroaplinkosauginės priemonės yra neefektyviai taikomos, kadangi ūkininkai negauna pakankamai informacijos, o negaudami reikiamos informacijos, bijo kreiptis pagalbos į specialistus, taip pat bijo griežtų reikalavimų. Taip pat dauguma ūkininkų turi per mažai kompetencijos šiuo klausimu.

REKOMENDACIJOS IR PASIŪLYMAI

Magistrinio darbo pradžioje iškelta darbo problema, atlikus mokslinės literatūros analizę, išanalizavus Europos Sąjungos bendrąją žemės ūkio politiką, agrarinės aplinkosaugos priemonių efektyvumą Lietuvoje, agroaplinkosauginių priemonių taikymo Vilkaviškio rajone efektyvumą bei atliktą aplinkosaugos specialistų interviu, duomenų analizę, gali būti sprendžiama pasinaudojant šiomis rekomendacijomis:

Žemės ūkio ministerijai ir Nacionalinei mokėjimo agentūrai (NMA) prie žemės ūkio ministerijos:

1. Kadangi žemės ūkio technika kainuoja tiek kiek ir kitose Europos sąjungos šalyse narėse, o išmokos išlieka skirtingos, reikėtų siekti suvienodinti išmokas su kitomis ES valstybėmis narėmis.
2. Ūkininkams informaciją apie paraiškų teikimo procedūras reikėtų pateikti labiau sukoncentruotą, taip pat supaprastinti pačių paraiškų teikimo procedūras.
3. Rengti kuo daugiau papildomų konsultacijų ir seminarų ne tik didžiausių miestų rajonuose, bet ir mažesniuose miesteliuose ir kaimuose, atsižvelgiant į ūkininkams palankesnę metą.
4. Skirti didesnę dėmesį agroaplinkosauginių programų paramos gavimo kontrolei. Kai bus tinkamai įgyvendinti aplinkosauginiai reikalavimai bus sumamažinta ir rizika teršalams iš ūkių patekti į atmosferą, dirvožemį, paviršinius ir požeminius vandenis. Aplinkosaugos reikalavimų įgyvendinimas gerina gamtos išteklių kokybę, kurie įtakoja žmonių sveikatą.
5. Vykdančioms kontrolę institucijoms pirmiausia derėtų taikyti įspėjimus ir suteikti laiko ūkininkams pašalinti trūkumus, o tik po to taikyti sankcijas. NMA reikia didinti kontroliuojamų ūkių skaičių, kad ūkininkai rimčiau priimtų kontrolės vykdymą ir stengtųsi geriau įgyvendinti reikalavimus.

Vilkaviškio rajono savivaldybei:

6. Skatinant rajone mažų ūkių plėtrą būtina tuo pačiu plėsti ir alternatyvią veiklą – netradicinius verslus, kaimo turizmą.
7. Skatinti ūkininkus naudotis visomis siūlomomis programomis, aiškiai pateikiant programų privalumus patiems ūkiams, aplinkai bei visuomenei.

8. Paruošti ir nemokamai platinti leidinius su paprastesniu ir suprantamesniu informacijos pateikimu apie agrarinės aplinkosaugos priemones ir programas, apie galimybę visiems prieinamai jomis naudotis.

Rekomendacijos Vilkaviškio rajono ūkininkams:

9. Atsižvelgti ne tik į teikiamos paramos dydžius, bet ir Agrarinės aplinkosaugos daromą naudą visuomenei, kraštovaizdžiui, biologinei įvairovei ir gamtinėms vertybėms.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės ir kiti normatyviniai aktai:

1. Europos Komisija, Žemės ūkis, Apie Europos Sąjungos politiką, 2013.
2. Europos parlamentas, Faktų apie Europos Sąjungą suvestinės, 2014, p. 2
3. Lietuvos Agrarinės Ekonomikos Institutas, Lietuvos ir kai kurių ES šalių ūkių veiklos rodiklių analizė, 2003, p. 29
4. Lietuvos Agrarinės Ekonomikos Institutas, Lietuvos kaimo plėtros 2014 – 2020 metų programa, 2014.
5. Lietuvos Respublikos Bendrasis planas, 2004.
6. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ir kaimo plėtros įstatymas (2002 m. birželio 25 d. Nr. IX-987).
7. LR Žemės ūkio Ministerija, Kaimo plėtros 2004-2006 metų plano priemonė, Priemonės aprašymas (iš Kaimo plėtros 2004-2006 metų plano), 2004.
8. Programos LEADER ir žemdirbių mokymo metodikos centras, Agrarinės aplinkosaugos priemonės pagal 2007 – 2013 m. kaimo plėtros planą, 2008.
9. Rio Deklaracija: apie aplinką ir plėtrą, LR Aplinkos ministerija, 2001

Moksliniai šaltiniai:

10. Bagdzevičienė R. Regioninė politika – vidinis poreikis ar Europos Sąjungos sąlyga// *Ekonomika ir vadyba* 2000.p. 49-50
11. Bagdzevičienė R. Regioninės politikos vykdymo prielaidos, regioninių tyrimų institutas, 2013
12. Čaplikas J.; Micholovaitė N. 2003. *Miesto ir kaimo ekonominė bei socialinė sąveika Lietuvos regionuose*// Vagos: LŽŪU mokslo darbai.
13. D. Burneika, Regioninė politika, Mokomoji knyga, 2013
14. Degutis M. *Socialinių tyrimų metodologija*, Kaunas: Naujasis Lankas, 1999. – ISBN 9986-896-86-X
15. G. Kazėnas, Europos Sąjungos Bendrosios žemės ūkio politikos reforma, Viešoji politika ir administravimas, ISSN 1648-2603, 2005
16. Yliskyla – Peuralahti, J. 2003. Biodiversity – a new spatial challenge for Finnish Agri-environmental policies? *Jpurnal of Rural Studies* 19: 215-231

17. Kardelis K. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai (edukologija ir socialiniai mokslai): vadovėlis. – 4-asis leidimas, Šiauliai, 2007, p. 194–200.
18. Kurlavičius, P. *Agrarinė aplinkosauga*. Vilnius: Lietuvos ornitologų draugija, Baltijos aplinkos forumas, 2010.
19. Lietuvos Agrarinės Ekonomikos Institutas, Lietuvos žemės ūkio integracijos į Europos Sąjungą aktualijos, 2002
20. M. Puidokas, I. Daukaitė, Lietuvos regioninės politikos kryptys Europos Sąjungos regioninės politikos kontekste, Viešojo politika ir administravimas, ISSN 1648 – 2603, 2013, p. 69
21. Maniokas K. Regioninė politika Lietuvoje, 1999. p. 226
22. N. Jurkėnaitė, A. Volkov Bendrosios žemės ūkio politikos 2014–2020 m. tobulinimo kryptys, Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2011. p. 17
23. N. Liepienė, Bendroji žemės ūkio politika, 2006
24. Paulikas V. Europos Sąjungos Bendroji žemės ūkio politika ir administravimas. Monografija. – Vilnius: LTU leidybos centras, 2002), p. 57
25. Simanavičienė Ž., Kilijonienė, A. Pagrindiniai regioninės politikos įgyvendinimo ir vertinimo aspektai // Management of organizations: Systematic Research. Nr. 32, 2004. P. 131–143.
26. Tidikis R. Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras. 2003, p. 628. ISBN 9955-563-26-5 p. 464-465
27. Trakelis D., Europos Sąjungos Bendrosios žemės ūkio politikos raidos perspektyvos ir Lietuvos interesai, ISSN 1392 – 1681, 2007, p. 91
28. Vaitiekūnas S. (2001). Apskritys ar regionai? prieiga per internetą: <<http://ausis.gf.vu.lt/mg/nr/2001/03/3ap.html>> (žiūrėta 2014-01-25)
29. Vasiliauskas A. 2000. *Strateginis valdymas*. Vilnius.

Kiti šaltiniai:

30. Agrarinė aplinkosauga. 2004// <http://www.verslobanga.lt/lt/patark.full/4020ea21e4e0e>; Prisijungimo laikas: 2013.11.24
31. Agrarinė aplinkosauga: kas tai? 2008//<http://www.manoukis.lt/euoukis/index.php?s=72&m=1&t=1>; Prisijungimo laikas: 2013.11.12
32. Agrarinės aplinkosaugos išmokos. 2010//<http://www.paramakaimui.lt/antrosioskrypties-aktualijos/agrarines-aplinkosaugos-ismokos>; Prisijungimo laikas: 2013.11.25.
33. Biologinės įvairovės apsauga Lietuvoje: nauji iššūkiai ir naujos galimybės. 2008//<http://www.manoukis.lt/index.php?m=1&s=1456&z=69>; Prisijungimo laikas 2014-01-25

34. Defra 2004 Quality of life counts.
35. Europos Komisija, Bendroji žemės ūkio politika, Bendrajai žemės ūkio politikai 50 metų, 2012.
36. Kaimo plėtros 2004-2006 metų plano priemonė „Agrarinė aplinkosauga“. 2004//http://www.zum.lt/min/failai/Zurnalas_Agrarine_aplinkosauga.pdf; Prisijungimo laikas: 2014.01.15
37. Pateiktų paraiškų, pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programos priemones, palyginimas(agrarinėaplinkosauga)ataskaita. Prieiga per internetą: [http://www.vic.lt/uploads/file/14_Pateikt%C5%B3%20parai%C5%A1k%C5%B3,%20pagal%20LKPP%202007-2013%20m%20palyginimas%20\(agrarin%C4%97%20aplinkosauga\)\(2\).pdf](http://www.vic.lt/uploads/file/14_Pateikt%C5%B3%20parai%C5%A1k%C5%B3,%20pagal%20LKPP%202007-2013%20m%20palyginimas%20(agrarin%C4%97%20aplinkosauga)(2).pdf) prisijungimo laikas: 2014-03-01.
38. Rizikos vandens telkiniai. 2011// <http://gamta.lt/cms/index?rubricId=5ce69dd0-32fe-4ea2-a546-a84354797b20>; Prisijungimo laikas: 2013.11.11.
39. Ūkių, įregistruotų Ūkininkų ūkių registre, skaičius, jų žemė. prieiga per internetą [http://www.vic.lt/uploads/file/2\(8\).pdf](http://www.vic.lt/uploads/file/2(8).pdf) žiūrėta: 2014-03-20.

SANTRAUKA

Agrarinės aplinkosaugos priemonių taikymo Vilkaviškio rajone efektyvumo vertinimas

Eidukaitytė D. „Agrarinės aplinkosaugos priemonių taikymo Vilkaviškio rajone efektyvumo vertinimas“/ Aplinkos apsaugos politikos ir administravimo magistro baigiamasis darbas/ Vadovas doc.dr. P. Mierauskas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, 2014- 64 p.

Vis aktyvesnis ir didesnis žemės naudojimas ir ūkių atgaivinimas prasidėjo labiausiai tada, kai žemdirbiai buvo pradėti remti iš Europos Sąjungos ir valstybės fondų. Gaunamos lėšos sudaro dideles sąlygas ūkininkams kilti ekonomiškai. Magistriniame darbe „Agrarinės aplinkosaugos priemonių taikymo Vilkaviškio rajone efektyvumo vertinimas“ aptariamos Lietuvoje taikomos agroaplinkosauginės priemonės, taip pat analizuojami, kokie veiksniai daro įtaką šių priemonių vystymuisi ir efektyvumui. Šio magistro baigiamojo darbo tikslas - Išanalizuoti ir įvertinti agrarinių aplinkosauginių priemonių taikomų Vilkaviškio rajone efektyvumą. Darbo tikslui pasiekti pasitelkti šie uždaviniai: apžvelgti Bendrąją žemės ūkio politiką ir taikomos agrarinės aplinkosaugos politikos įgyvendinimą Europos Sąjungoje, išnagrinėti agrarinės aplinkosaugos priemonių įgyvendinimą Lietuvoje, įvertinti agroaplinkosauginių priemonių efektyvumą Vilkaviškio rajone. Apibendrinant gautus tyrimo rezultatus, pateikiamos išvados, kad Vilkaviškio rajone taikomos agrarinės aplinkosaugos priemonės, galėtų būti taikomos efektyviau.

Reikšminiai žodžiai: bendroji žemės ūkio politika, agrarinė aplinkosauga, agroaplinkosauginės priemonės.

SUMMARY

The Evaluation of Effectiveness to the Use of Agro environmental Measures in the Region Of Vilkaviskis

Eidukaitytė D. „The Evaluation of Effectiveness to the Use of Agro environmental Measures in the Region Of Vilkaviskis“/Master’s Work in Policy and administration of environmental protection. Supervisor assoc. doc. dr. P. Mierauskas.– Vilnius: Faculty of Politics and Management, Mykolas Romeris University, 2014. – 64 p.

The use of land and the restoration of farms became more active and intensive when the European Union and Funds of the Government began to support farmers. Obtainable finances make vast conditions to farmers to arise economically. The agro- environmental measures, that are used in Lithuania, are analysed in the master’s work „The Evaluation of Effectiveness to the Use of Agro environmental Measures in the Region Of Vilkaviskis“. Factors that make influence to the development and effectiveness of the measures. The aim of the master’s work is to analyse and evaluate the effectiveness of agrarian and environmental measures that are used in the district of Vilkaviskis. The following objectives were invoked to reach the aim of the work: to overlook general agrocultural policy and realization of used agro environmental protection in European Union, to inspect realization of the agro environmental protection means in Lithuania, to evaluate the effectiveness of applicable measures in the district of Vilkaviskis. In summary to the results of the research, it might be stated that applicable agrarian environmental measures could be used in a more effective way in the district of Vilkaviškis.

Key words: common agricultural policy, agro-environment, agro-environmental measures.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

Gerbiamas specialiste,

Esu Mykolo Romerio universiteto, magistrantūros II kurso, Aplinkos apsaugos politikos ir administravimo studijų programos, studentė Dovilė Eidukaitytė. Šiuo metu atlieku tyrimą, kuris yra mano baigiamojo darbo dalis. Norint gauti tikslesnius tyrimo rezultatus, labai svarbi Jūsų nuomonė.

1. Kokia Jūsų specialybė?
2. Kokios Jūsų pareigos šioje darbovietėje?
3. Kiek laiko dirbate šioje srityje?
4. Kaip manote, ar reikia agroaplinkosauginių priemonių taikymo Lietuvoje?
5. Ką manote, apie agroaplinkosauginių priemonių taikymą Lietuvoje?
6. Kaip Jūsų nuomone, agroaplinkosauginių priemonių taikymas veikia agrarinės aplinkosaugos politikos formavimą Lietuvoje?
7. Kaip manote, kodėl Vilkaviškio rajono ūkininkai nenoriai naudojami agroaplinkosauginėmis priemonėmis?
8. Kaip manote, kaip būtų galima motyvuoti ūkininkus, kad jie intensyviau rinktųsi agroaplinkosaugines priemones?
9. Kaip, manote, dėl kokių priežasčių ūkininkai dažniausiai naudojami šiomis priemonėmis?
10. Kokias agroaplinkosaugines priemones dažniausiai renkasi rajono ūkininkai? Kodėl?
11. Kaip manote ar agroaplinkosauginės priemonės Vilkaviškio rajone yra efektyvios?
12. Galbūt išvelgiate agrarinės aplinkosaugos priemonių įgyvendinimo trūkumą?
13. Jūsų pasiūlymai tobulinant, agroaplinkosauginių priemonių įgyvendinimą Lietuvoje?

1 lentelė. Tyrime dalyvavusių respondentų specialybės

Informanto kodas ir darbovietė	Klausimas Nr. 1	Atsakymas
A1. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kokia Jūsų specialybė?	„Inžinierius – mechanikas“
A2. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kokia Jūsų specialybė?	„Agronomija“
A3. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kokia Jūsų specialybė?	„Inžinierius - mechanikas“
A4. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kokia Jūsų specialybė?	„Vandens aplinkos inžinerija ir valdymas“
A5. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kokia Jūsų specialybė?	„Agronomė“
A6. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kokia Jūsų specialybė?	„Ekonomika“
A7. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kokia Jūsų specialybė?	„Inžinierė hidrotechnikė“
A8. Vilkaviškio rajono Aplinkos apsaugos agentūra	Kokia Jūsų specialybė?	„Miškininkas“
A9. Vilkaviškio rajono žemės ūkio konsultavimo tarnyba	Kokia Jūsų specialybė?	„Agronomas“

2lentelė. Respondentų užimamos pareigos.

Informanto kodas ir darbovietė	Klausimas Nr. 2	Atsakymas
A1. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kokios Jūsų pareigos šioje darbovietėje?	„Žemės ūkio skyriaus vedėjas“
A2. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kokios Jūsų pareigos šioje darbovietėje?	„Žemės ūkio skyriaus vyriausioji specialistė“
A3. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kokios Jūsų pareigos šioje darbovietėje?	„Žemės ūkio skyriaus vyriausiasis specialistas“
A4. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kokios Jūsų pareigos šioje darbovietėje?	„Žemės ūkio skyriaus vyriausioji specialistė, melioracijos sritis“
A5. Vilkaviškio rajono	Kokios Jūsų pareigos šioje	„Žemės ūkio skyriaus vyriausioji

savivaldybės žemės ūkio skyrius	darbovietėje?	specialistė“
A6. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kokios Jūsų pareigos šioje darbovietėje?	„Žemės ūkio skyriaus vyresnioji specialistė“
A7. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kokios Jūsų pareigos šioje darbovietėje?	„Žemės ūkio skyriaus vyriausioji specialistė“
A8. Vilkaviškio rajono Aplinkos apsaugos agentūra	Kokios Jūsų pareigos šioje darbovietėje?	„Vilkaviškio rajono Aplinkos apsaugos agentūros vedėjas“
A9. Vilkaviškio rajono žemės ūkio konsultavimo tarnyba	Kokios Jūsų pareigos šioje darbovietėje?	„Augalininkystės konsultantas“

3 lentelė. Respondentų darbo patirtis.

Informanto kodas ir Darbovietė	Klausimas Nr. 3	Atsakymas
A1. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kiek laiko dirbate šioje srityje?	„8 metus“
A2. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kiek laiko dirbate šioje srityje?	„16 metų“
A3. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kiek laiko dirbate šioje srityje?	„13 metų“
A4. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kiek laiko dirbate šioje srityje?	„5.5 metų“
A5. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kiek laiko dirbate šioje srityje?	„40 metų“
A6. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kiek laiko dirbate šioje srityje?	„16 metų“
A7. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kiek laiko dirbate šioje srityje?	„37 metus“
A8. Vilkaviškio rajono Aplinkos apsaugos agentūra	Kiek laiko dirbate šioje srityje?	„10 metų“
A9. Vilkaviškio rajono žemės ūkio konsultavimo tarnyba	Kiek laiko dirbate šioje srityje?	„36 metus“

4 lentelė. Respondentų nuomonė ar reikia Lietuvoje taikyti agroaplinkosaugines priemones.

Informanto kodas ir Darbovietė	Klausimas Nr. 4	Atsakymas
A1. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kaip manote ar reikia agroaplinkosauginių priemonių taikymo Lietuvoje?	„Taip“
A2. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kaip manote ar reikia agroaplinkosauginių priemonių taikymo Lietuvoje?	„Taip“
A3. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kaip manote ar reikia agroaplinkosauginių priemonių taikymo Lietuvoje?	„Taip“
A4. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kaip manote ar reikia agroaplinkosauginių priemonių taikymo Lietuvoje?	„Reikia“
A5. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kaip manote ar reikia agroaplinkosauginių priemonių taikymo Lietuvoje?	„Taip“
A6. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kaip manote ar reikia agroaplinkosauginių priemonių taikymo Lietuvoje?	„Taip“
A7. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kaip manote ar reikia agroaplinkosauginių priemonių taikymo Lietuvoje?	„Reikia“
A8. Vilkaviškio rajono Aplinkos apsaugos agentūra	Kaip manote ar reikia agroaplinkosauginių priemonių taikymo Lietuvoje?	„Taip“
A9. Vilkaviškio rajono žemės ūkio konsultavimo tarnyba	Kaip manote ar reikia agroaplinkosauginių priemonių taikymo Lietuvoje?	„Taip“

5 lentelė. Respondentų nuomonė apie agroaplinkosauginių priemonių taikymą Lietuvoje.

Informanto kodas ir Darbovietė	Klausimas Nr. 5	Atsakymas
A1. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Ką manote, apie agroaplinkosauginių priemonių taikymą Lietuvoje?	„Agroaplinkosauginių priemonių taikymas Lietuvoje yra būtinas, kadangi tokiu būdu išsaugojamos gamtinės nykstančios vertybės“
A2. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Ką manote, apie agroaplinkosauginių priemonių taikymą Lietuvoje?	„Agroaplinkosauginių priemonių taikymas Lietuvoje yra labai svarbus siekiant išsaugoti nykstančias gamtines vertybes, stabdyti biologinės įvairovės nykimą.“

A3. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Ką manote, apie agroaplinkosauginių priemonių taikymą Lietuvoje?	„Taikant agroaplinkosaugines priemones nebus taip greitai niokojama gamta, nepaisnat visų ekonominių pasiekimų žemės ūkyje.“
A4. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Ką manote, apie agroaplinkosauginių priemonių taikymą Lietuvoje?	„Manau, kad yra gana sparčiai vystomas šių priemonių taikymas Lietuvoje.“
A5. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Ką manote, apie agroaplinkosauginių priemonių taikymą Lietuvoje?	„Tokiū būdu išsaugojamos nykstančios vertybės.“
A6. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Ką manote, apie agroaplinkosauginių priemonių taikymą Lietuvoje?	„Manau, kad žemės ūkio srityje plačiai taikomos“
A7. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Ką manote, apie agroaplinkosauginių priemonių taikymą Lietuvoje?	„Manau, kad susidomėjimas agroaplinkosauginėmis priemonėmis vis didėja“
A8. Vilkaviškio rajono Aplinkos apsaugos agentūra	Ką manote, apie agroaplinkosauginių priemonių taikymą Lietuvoje?	„Priemones reikia taikyti, bet jos turi būti suderintos su kitomis suinteresuotomis pusėmis(neperlenkiant lazdos).“
A9. Vilkaviškio rajono žemės ūkio konsultavimo tarnyba	Ką manote, apie agroaplinkosauginių priemonių taikymą Lietuvoje?	„Manau, kad tikrai ne visos reikalingos“

6 lentelė. Respondentų nuomonė, kaip agroaplinkosauginės priemonės veikia aplinkos apsaugos politikos formavimą Lietuvoje.

Informanto kodas ir Darbovietė	Klausimas Nr. 6	Atsakymas
A1. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kaip Jūsų nuomone agroaplinkosauginių priemonių taikymas veikia agrarinės aplinkosaugos politikos formavimą Lietuvoje?	„Neturiu nuomonės“
A2. Vilkaviškio rajono	Kaip Jūsų nuomone agroaplinkosauginių	„Neturiu nuomonės“

savivaldybės žemės ūkio skyrius	priemonių taikymas veikia agrarinės aplinkosaugos politikos formavimą Lietuvoje?	
A3. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kaip Jūsų nuomone agroaplinkosauginių priemonių taikymas veikia agrarinės aplinkosaugos politikos formavimą Lietuvoje?	„Vykdė teisingumą agrarinės politikos Lietuvoje“
A4. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kaip Jūsų nuomone agroaplinkosauginių priemonių taikymas veikia agrarinės aplinkosaugos politikos formavimą Lietuvoje?	„Teigiamai“
A5. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kaip Jūsų nuomone agroaplinkosauginių priemonių taikymas veikia agrarinės aplinkosaugos politikos formavimą Lietuvoje?	„Teigiamai“
A6. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kaip Jūsų nuomone agroaplinkosauginių priemonių taikymas veikia agrarinės aplinkosaugos politikos formavimą Lietuvoje?	„Teigiamai“
A7. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kaip Jūsų nuomone agroaplinkosauginių priemonių taikymas veikia agrarinės aplinkosaugos politikos formavimą Lietuvoje?	„Neturiu nuomonės“
A8. Vilkaviškio rajono Aplinkos apsaugos agentūra	Kaip Jūsų nuomone agroaplinkosauginių priemonių taikymas veikia agrarinės aplinkosaugos politikos formavimą Lietuvoje?	„Neturiu nuomonės“
A9. Vilkaviškio rajono žemės ūkio konsultavimo tarnyba	Kaip Jūsų nuomone agroaplinkosauginių priemonių taikymas veikia agrarinės aplinkosaugos politikos formavimą Lietuvoje?	„Teigiamai“

7 lentelė. Respondentų nuomonė, kodėl ūkininkai nenoriai naudojami agroaplinkosauginėmis priemonėmis.

Informanto kodas ir Darbovietė	Klausimas Nr. 7	Atsakymas
A1. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kaip manote, kodėl ūkininkai nenoriai naudojami agroaplinkosauginėmis priemonėmis?	„Prisiėmus įsipareigojimus ūkininkas praranda teisę būti savo ūkio šeimininku, taip nepilnai kompensuojamos prarastos pajamos“
A2. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kaip manote, kodėl ūkininkai nenoriai naudojami agroaplinkosauginėmis priemonėmis?	„Agrarinės aplinkosaugos išmokos mokamos ūkininkams, prisiėmusiems agrarinės aplinkosaugos įsipareigojimus nepadengia atsiradusias papildomas išlaidas bei prarastas pajamas“
A3. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kaip manote, kodėl ūkininkai nenoriai naudojami agroaplinkosauginėmis priemonėmis?	„Naudojant priemones mažėja gailmybė gauti didesnius derlius ir pasiekti didesnę ekonominę ir finansinę naudą“
A4. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kaip manote, kodėl ūkininkai nenoriai naudojami agroaplinkosauginėmis priemonėmis?	„Gana daug įsipareigojimų, daug reikia domėtis, šiaip pagrindinis faktas yra tas, kad ūkininkai nori greit gaut didelį pelną, tačiau nesusimąsto apie tolimesnes pasekmes.“
A5. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kaip manote, kodėl ūkininkai nenoriai naudojami agroaplinkosauginėmis priemonėmis?	Neturiu nuomonės“
A6. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kaip manote, kodėl ūkininkai nenoriai naudojami agroaplinkosauginėmis priemonėmis?	„Manau, kad ūkininkai noriai naudojami agroaplinkosauginėmis priemonėmis“

A7. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kaip manote, kodėl ūkininkai nenoriai naudojami agroaplinkosauginėmis priemonėmis?	„Nes per griežti reikalavimai, taip pat mažos išmokos“
A8. Vilkaviškio rajono Aplinkos apsaugos agentūra	Kaip manote, kodėl ūkininkai nenoriai naudojami agroaplinkosauginėmis priemonėmis?	„Priemonės šie tiek suvaržo laisvę ūkininkauti. Ne visi reikalavimai palankūs ūkininkams, kai kuriais atvejais gali sumažinti pelnas“
A9. Vilkaviškio rajono žemės ūkio konsultavimo tarnyba	Kaip manote, kodėl ūkininkai nenoriai naudojami agroaplinkosauginėmis priemonėmis?	„Nes per dideli reikalavimai, ir ūkininkai bijo įsipareigoti.“

8 lentelė. Respondentų nuomonė, kaip motyvuoti ūkininkus.

Informanto kodas ir Darbovietė	Klausimas Nr. 8	Atsakymas
A1. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kaip manote, kaip būtų galima motyvuoti ūkininkus, kad jie intensyviau taikytų agroaplinkosaugines priemones savo ūkiuose?	„Didinti tiesiogines išmokas ir leisti ūkininkui pasirinkti įsipareigojimų laikotarpį“
A2. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kaip manote, kaip būtų galima motyvuoti ūkininkus, kad jie intensyviau taikytų agroaplinkosaugines priemones savo ūkiuose?	„Manau, reikėtų daugiau teikti informacijos ir žinoma pinigine išraiška“
A3. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kaip manote, kaip būtų galima motyvuoti ūkininkus, kad jie intensyviau taikytų agroaplinkosaugines priemones savo ūkiuose?	„Didinant išmokų sumą“
A4. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kaip manote, kaip būtų galima motyvuoti ūkininkus, kad jie intensyviau taikytų	„Šiuo metu pagrindinė motyvacija būtų išmokų didinimas“

	agroaplinkosaugines priemones savo ūkiuose?	
A5. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kaip manote, kaip būtų galima motyvuoti ūkininkus, kad jie intensyviau taikytų agroaplinkosaugines priemones savo ūkiuose?	„Skatinti išmokomis“
A6. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kaip manote, kaip būtų galima motyvuoti ūkininkus, kad jie intensyviau taikytų agroaplinkosaugines priemones savo ūkiuose?	„Dalis agroaplinkosauginių priemonių ūkininkai negali įgyvendinti dėl lėšų stokos, pagrindinis motyvas įgyvendinti groaplinkosaugos priemones būtų ES parama.“
A7. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kaip manote, kaip būtų galima motyvuoti ūkininkus, kad jie intensyviau taikytų agroaplinkosaugines priemones savo ūkiuose?	„Didinant išmokas“
A8. Vilkaviškio rajono Aplinkos apsaugos agentūra	Kaip manote, kaip būtų galima motyvuoti ūkininkus, kad jie intensyviau taikytų agroaplinkosaugines priemones savo ūkiuose?	„Visais atvejais ūkininkai skaičiuoja pelną. Motyvacija – pinigai.“
A9. Vilkaviškio rajono žemės ūkio konsultavimo tarnyba	Kaip manote, kaip būtų galima motyvuoti ūkininkus, kad jie intensyviau taikytų agroaplinkosaugines priemones savo ūkiuose?	„Pagrindinė motyvacija – finacinė parama, supaprastintos sąlygos bei kontrolė.“

9 lentelė. Respondentų nuomonė, kodėl ūkininkai naudojami agroaplinkosauginmėis priemonėmis.

Informanto kodas ir Darbovietė	Klausimas Nr. 9	Atsakymas
A1. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kaip manote dėl kokių priežasčių ūkininkai dažniausiai naudoja šiomis priemonėmis?	„Todėl, kad myli ir saugoja gamtą, taip pat neturi galimybių auginti žemės ūkio produkciją.“
A2. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kaip manote dėl kokių priežasčių ūkininkai dažniausiai naudoja šiomis priemonėmis?	„Ūkininkaujantys žemėse, kurių balai yra maži ir gauna už produkciją mažas pajamas(dėl papildomų pajamų)“
A3. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kaip manote dėl kokių priežasčių ūkininkai dažniausiai naudoja šiomis priemonėmis?	„Tie kurie, jau sukaupe didelę patirtį, gerai „stovi“ finansiškai, gali sau leisti bandyti, kažką naujo“
A4. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kaip manote dėl kokių priežasčių ūkininkai dažniausiai naudoja šiomis priemonėmis?	„Dėl išmokų“
A5. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kaip manote dėl kokių priežasčių ūkininkai dažniausiai naudoja šiomis priemonėmis?	„Nes tai jiems papildomas pajamų šaltinis“
A6. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kaip manote dėl kokių priežasčių ūkininkai dažniausiai naudoja šiomis priemonėmis?	„Dėl moralinių įsitikinimų, taip pat dėl išmokų“
A7. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kaip manote dėl kokių priežasčių ūkininkai dažniausiai naudoja šiomis priemonėmis?	„Dėl papildomų pajamų“
A8. Vilkaviškio rajono Aplinkos apsaugos	Kaip manote dėl kokių priežasčių ūkininkai	„Meilė gamtai, paukščiams, žvėrimis. Auklėjamoji priemonė

agentūra	dažniausiai naudojais šiomis priemonėmis?	savo vaikams, jei tėvai apie tai suteikia informaciją.“
A9. Vilkaviškio rajono žemės ūkio konsultavimo tarnyba	Kaip manote dėl kokių priežasčių ūkininkai dažniausiai naudojais šiomis priemonėmis?	„Dėl finansinių.“

10 lentelė. Agroaplinkosauginės priemonės, kurias dažniausiai renkasi Vilkaviškio rajono ūkininkai.

Informanto kodas ir Darbovietė	Klausimas Nr. 10	Atsakymas
A1. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kokias agroaplinkosauginės priemonės dažniausiai renkasi Vilkaviškio rajono ūkininkai? Kodėl?	„Kraštovaizdžio tvarkymo programos priemonės: „Ražienų laukai per žiemą“ „Natūralių ir pusiau natūralių pievų tvarkymas“ „Ekologinis ūkininkavimas“ Nes padarytos išlaidos padengiamos išmokomis.“
A2. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kokias agroaplinkosauginės priemonės dažniausiai renkasi Vilkaviškio rajono ūkininkai? Kodėl?	„Kraštovaizdžio tvarkymo programos priemonės: „Ražienų laukai per žiemą“ „Natūralių ir pusiau natūralių pievų tvarkymas“ „Ekologinis ūkininkavimas“ Todėl, kad įdėtus kaštus padengia išmokos“
A3. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kokias agroaplinkosauginės priemonės dažniausiai renkasi Vilkaviškio rajono ūkininkai? Kodėl?	„Ražienų laukai per žiemą, nes daugiausiai mokama.“
A4. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kokias agroaplinkosauginės priemonės dažniausiai renkasi Vilkaviškio rajono ūkininkai? Kodėl?	„Renkasi įvairias, pagal savo vystomo ūkio specifiką“
A5. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kokias agroaplinkosauginės priemonės dažniausiai renkasi Vilkaviškio rajono ūkininkai?	„Ražienų laukai per žiemą, pievų programa, nes gaunamos didžiausios išmokos.“

	Kodėl?	
A6. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kokias agroaplinkosaugines priemones dažniausiai renkasi Vilkaviškio rajono ūkininkai? Kodėl?	„Ekologinis ūkininkavimas, kraštovaizdžio tvarkymas, rizikos vandens telkinių būklės gerinimas“
A7. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kokias agroaplinkosaugines priemones dažniausiai renkasi Vilkaviškio rajono ūkininkai? Kodėl?	„Natūralių ir pusiau natūralių pievų tvarkymas, ražienų laukai per žiemą“
A8. Vilkaviškio rajono Aplinkos apsaugos agentūra	Kokias agroaplinkosaugines priemones dažniausiai renkasi Vilkaviškio rajono ūkininkai? Kodėl?	„Natūralių ir pusiau natūralių pievų tvarkymas, ražienų laukai per žiemą“
A9. Vilkaviškio rajono žemės ūkio konsultavimo tarnyba	Kokias agroaplinkosaugines priemones dažniausiai renkasi Vilkaviškio rajono ūkininkai? Kodėl?	„Ražienų laukai per žiemą ir Natūralios pievos ir ganyklos“

11 lentelė. Respondentų nuomonė, ar agroaplinkosauginės priemonės efektyvios.

Informanto kodas ir Darbovietė	Klausimas Nr. 11	Atsakymas
A1. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kaip manote, ar agroaplinkosauginės priemonės yra efektyvios?	„Agroaplinkosauginiu požiūriu nelabai“
A2. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kaip manote, ar agroaplinkosauginės priemonės yra efektyvios?	„Didžioji dalis visuomenės kolkas nesuvokia svarbos ir apie efektyvumą kalbėti labai sunku“
A3. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kaip manote, ar agroaplinkosauginės priemonės yra efektyvios?	„Manau, kad agroaplinkosauginiu požiūriu jos yra efektyvios, bet ekonomiškai nenaudingos“
A4. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kaip manote, ar agroaplinkosauginės priemonės yra efektyvios?	„Efektyvumas su kiekvienais metais vis didėja“
A5. Vilkaviškio rajono	Kaip manote, ar	„Manau, kad efektyvios“

savivaldybės žemės ūkio skyrius	agroaplinkosauginės priemonės yra efektyvios?	
A6. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kaip manote, ar agroaplinkosauginės priemonės yra efektyvios?	„Taip, efektyvios“
A7. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Kaip manote, ar agroaplinkosauginės priemonės yra efektyvios?	„Neturiu nuomonės“
A8. Vilkaviškio rajono Aplinkos apsaugos agentūra	Kaip manote, ar agroaplinkosauginės priemonės yra efektyvios?	„Priemonės visada efektyvios, bet jos turi būti įgyvendintos iki galo“
A9. Vilkaviškio rajono žemės ūkio konsultavimo tarnyba	Kaip manote, ar agroaplinkosauginės priemonės yra efektyvios?	„Manau, kad nevisda efektyvios“

12 lentelė. Respondentų nuomonė apie agroaplinkosauginių priemonių įgyvendinimo trūkumus.

Informanto kodas ir Darbovietė	Klausimas Nr. 12	Atsakymas
A1. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Galbūt, išvelgiate agrarinės aplinkosaugos priemonių įgyvendinimo trūkumų?	„Mažas visuomenės informavimas apie priemones ir jų pritaikymo galimybes“
A2. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Galbūt, išvelgiate agrarinės aplinkosaugos priemonių įgyvendinimo trūkumų?	„Būtinai nuolatinis visuomenės švietimas šiuo klausimu, taip pat geresnis prarastų pajamų kompensavimas.“
A3. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Galbūt, išvelgiate agrarinės aplinkosaugos priemonių įgyvendinimo trūkumų?	„Per mažos išmokos, informacijos trūkumas“
A4. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Galbūt, išvelgiate agrarinės aplinkosaugos priemonių įgyvendinimo trūkumų?	„Gana daug griežtų reikalavimų, daug isipareigojimų. Reikalavimai galėtų būti, kiek paprastesni, kad būtų lengviau prieinami ir smulieisiems ūkiams.“
A5. Vilkaviškio rajono	Galbūt, išvelgiate agrarinės	„Per griežti reikalavimai ir per

savivaldybės žemės ūkio skyrius	aplinkosaugos priemonių įgyvendinimo trūkumų?	dideli įsipareigojimai“
A6. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Galbūt, išvelgiate agrarinės aplinkosaugos priemonių įgyvendinimo trūkumų?	„Trūkumų nežvelgiu“
A7. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Galbūt, išvelgiate agrarinės aplinkosaugos priemonių įgyvendinimo trūkumų?	„Reikia daugiau informacijos“
A8. Vilkaviškio rajono Aplinkos apsaugos agentūra	Galbūt, išvelgiate agrarinės aplinkosaugos priemonių įgyvendinimo trūkumų?	„Ne“
A9. Vilkaviškio rajono žemės ūkio konsultavimo tarnyba	Galbūt, išvelgiate agrarinės aplinkosaugos priemonių įgyvendinimo trūkumų?	„Turėtų būti daugiau patikrų“

13 lentelė. Respondentų pasiūlymai tobulinant agroaplinkosauginių priemonių įgyvendinimą Vilkaviškio rajone.

Informanto kodas ir Darbovietė	Klausimas Nr. 13	Atsakymas
A1. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Jūsų pasiūlymai tobulinant, agroaplinkosauginių priemonių įgyvendinimą Vilkaviškio raj.	„Informuoti visuomenę apie šių priemonių svarbą bei didinti išmokas suvienodinat jas su kitomis ES šalimis“
A2. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Jūsų pasiūlymai tobulinant, agroaplinkosauginių priemonių įgyvendinimą Vilkaviškio raj.	„Informuoti visuomenę apie priemonių svarbą ir naudą, sudaryti sąlygas palankias, bet kuriam subjektui norinčiam prisiliesti prie agroaplinkosauginių priemonių“
A3. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Jūsų pasiūlymai tobulinant, agroaplinkosauginių priemonių įgyvendinimą Vilkaviškio raj.	„Šiek tiek, sušvelninti reikalavimus ir didinti išmokas“
A4. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Jūsų pasiūlymai tobulinant, agroaplinkosauginių priemonių įgyvendinimą Vilkaviškio raj.	„Supaprastinti reikalavimus, taip, kad kuo daugiau ūkininkų galėtų tomis priemonėmis pasinaudoti“

A5. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Jūsų pasiūlymai tobulinant, agroaplinkosauginių priemonių įgyvendinimą Vilkaviškio raj.	„Didinti išmokas ir mažinti priemonių įgyvendinimo reikalvimus“
A6. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Jūsų pasiūlymai tobulinant, agroaplinkosauginių priemonių įgyvendinimą Vilkaviškio raj.	„Didesnis agroaplinkosauginių priemonių priemonių finansavimas, informacijos sklaida, nesikeičiantys teisės aktai, įsipareigojimai“
A7. Vilkaviškio rajono savivaldybės žemės ūkio skyrius	Jūsų pasiūlymai tobulinant, agroaplinkosauginių priemonių įgyvendinimą Vilkaviškio raj.	„Gerinti sąlygas, tarkim, kad informacija apie šias priemones paveiktų kiekvieną ūkininką“
A8. Vilkaviškio rajono Aplinkos apsaugos agentūra	Jūsų pasiūlymai tobulinant, agroaplinkosauginių priemonių įgyvendinimą Vilkaviškio raj.	„Ruošiant programas reikia suderinti ūkininkų, nevyriausybinių organizacijų, politikų nuomones bei interesus“
A9. Vilkaviškio rajono žemės ūkio konsultavimo tarnyba	Jūsų pasiūlymai tobulinant, agroaplinkosauginių priemonių įgyvendinimą Vilkaviškio raj.	„Supaprastinti iki minimumo reikalvimus, sumažinti įsipareigojimų laikotarpį, įvesti išmokas už praradimus.“

Dovilė Eidukaiytė

2014 m. kovo 27 d.

+37063687433

dovileeidukaiyte@gmail.com